

Pardubice

Fakulta filozofická

**Socialistická detektivka jako dobový typ české populární literatury,
její literární a ideologické aspekty**

Kateřina Staňková

Bakalářská práce

2016

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Nymburce dne 3. 11. 2016

Kateřina Staňková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D., za odbornou pomoc, cenné rady, trpělivost a vstřícnost. Dále děkuji Ing. Petru Staňkovi, Ing. Janě Staňkové a Haně Staňkové-Žáryové za korekturní práce a cenné rady. Děkuji také mým studijním kolegyním, za vzájemnou pomoc a podporu při tvorbě našich bakalářských prací.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá literárními a ideologickými aspekty socialistické detektivky jako dobového typu české populární literatury. V práci se věnuji vývoji české detektivky ovlivněné politickým pozadím od roku 1945 do roku 1989 a vymezuji pojem socialistická detektivka. Prvky socialistické detektivky rozebírám na konkrétních dílech vybraných autorů. Cílem práce je na základě rozborů porovnat zachycení literárně-ideologických požadavků.

Klíčová slova

Socialistická detektivka, česká populární literatura, Ivan Gariš, Emil Vachek, Eduard Fiker, Jiří Procházka

Title

The socialist detective story as a period type of Czech popular literature, the literary and ideological aspects

Annotation

The present bachelor thesis is concerned with literary and ideological aspects of the socialist detective story as a period type of Czech popular literature. In this work is devoted to the development of Czech detective story influenced by political background since 1945 to 1989 and defines the concept of the socialist detective story. I analyze elements of the socialist detective story on specific works of selected authors. The aim of the thesis is based on analysis compare the capture of literary and ideological requirements.

Key words

The socialist detective story, Czech popular literature, Ivan Gariš, Emil Vachek, Eduard Fiker, Jiří Procházka

Obsah

Úvod	1
1. Detektivka jako žánr	2
1.1. Boj proti „literárnímu braku“	4
1.2. Románové novinky	5
1.3. Detektivní a kriminální román 1945-1948	7
1.4. Detektivní a kriminální román 1948-1958	8
1.5. Detektivní a kriminální román 1958-1969	10
1.6. Detektivní a kriminální román 1969-1989	11
2. Socialistická detektivka	12
2.1. Socialistická literatura mimo populární literaturu	12
2.2. Socialistická detektivka a její aspekty	13
3. Ivan Gariš	17
3.1. Léto s Venuší	17
3.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	18
3.1.2. Závěr	20
4. Eduard Fiker	21
4.1. Série C-L	22
4.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	24
4.1.2. Závěr	26
5. Emil Vachek	26
5.1. Devatenáct klavírů	28
5.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	29
5.1.2. Závěr	31
6. Jiří Procházka	32
6.1. Vrah se skrývá v poli	34
6.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	35

6.1.2. Závěr	38
6.2. Hrdelní pře	39
6.2.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	41
6.2.2. Závěr	43
6.3. Studna	44
6.3.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje	46
6.3.2. Závěr	47
Závěr	49

Úvod

V této bakalářské práci se budu zabývat zvláštní formou české detektivky zvané socialistická detektivka. Tento typ detektivky není příliš podrobně prozkoumán kromě občasných zmínek v antologiích věnovaných dějinám české literatury a jedné odborné knihy, která socialistickou detektivku charakterizuje podrobněji. Především ji budu zkoumat jako dobový typ české populární literatury na příkladech vybraných děl čtyř autorů.

V teoretické části představím nejdříve detektivku jako žánr. Tedy její charakteristické rysy a vlastnosti detektiva, který se v průběhu let mění, od výstředního Holmese přes podceňovanou slečnu Marplovou, po americkou drsnou školu s policejními a soukromými detektivy. Poté ukáži její vývoj na českém území od roku 1945 po rok 1989. Vysvětlím pojem „literární brak“ a jeho chápání, důležitost a oblíbenost *Rodokapsů*, a poté v desetiletích od roku 1945 vývoj české detektivní prózy s politickým pozadím, které její vývoj velmi ovlivňovalo.

Dalším bodem, kterým se budu zabývat v teoretické části, bude socialistická detektivka mimo populární literaturu. Chápání socialistické literatury a její vývoj ovlivňovaný politickými událostmi na ní zanechávaly význačné stopy. V dalším kroku pak nastíním přímo socialistickou detektivku podle jejího výkladu Jana Cigánka v knize *Umění detektivky*, který budu také dále používat k rozboru vybraných literárních děl.

V analytické části budu rozebírat díla Ivana Gariše, Eduarda Fikera, Emila Vachka a Jiřího Procházky. Pokaždé krátce představím autora, jeho život a literární tvorbu. Dále rovnou přistoupím ke krátkému shrnutí děje, rozboru doby, kdy se detektivní příběh odehrává a jeho prostředí. Charakterizuji hlavní postavy a vypravěče a následně se pokusím na ději ukázat prvky socialistické detektivky, které shrnu krátkým závěrem pomocí Cigánka. V úplném závěru shrnu pojetí socialistické detektivky z pohledu každého autora založené na rozborech jejich děl.

Teoretická část

1. Detektivka jako žánr

Detektivka patří do žánru kriminalistické literatury, tedy do literatury, která se věnuje problematice zločinu a její funkce je hlavně zábavná. Jde o jeden z podstatných žánrů populární epiky, který popisuje proces vysvětlování ztajemněného zločinu. *Narativní mezera* v informacích se zaměřuje na otázku: Kdo je vrah? Na tuto otázku hledá odpověď fiktivní detektiv i sám čtenář. Vyprávění se soustředí na vznik, rozvíjení, ověřování a zamítání detektivových – čtenářových podezření, které autor vytváří jako klamná a těžko ověřitelná.¹

Nositel celého dění je postava detektiva, jehož postava navazuje na romantickou tradici mstitelů bezpráví.² „Detektiv je intelektuálním hrdinou, zároveň však také člověk prvotní, lovec a stopař (K. Čapek).“³ Jeho charakteristika není úplná, hlavně v deduktivně pojaté detektivce jde o vypreparovaného představitele řešitele záhady, který stojí mimo dění a není v něm citově upoutaný. Má vyvinuté mimořádné pozorovací a kombinační schopnosti a ve 20. století hlavně ovládá lidskou psychiku. Bývá výstředním podivínem (Holmes, Poirot) nebo má podobu podceňovaného outsidera (otec Brown, slečna Marplová). Tyto znaky ho polidšťují a přibližují čtenáři, který se s ním může snáze ztotožnit. Tento typ detektiva mívá partnera, který není příliš chápavý a vnímavý, ale obsazuje roli prostředníka mezi detektivem a čtenářem (dr. Watson v Holmesovi). Jako protiklad k podobě romantické představy detektiva se ve 20. století objevuje postava obyčejného detektiva, který je příslušníkem policie, soukromým detektivem nebo je člověkem, kterému zločin zasáhne do života. Hlavně americká drsná škola (McBain) a evropské romány policejních týmů zobrazují běžnou stránku detektivní práce.⁴

V detektivce se také z počátku objevuje personální vypravěč v úloze očitého svědka a svědomitého kronikáře detektivových úspěchů. Později, hlavně v americké drsné škole, se personální vypravěč objevuje v pozici detektiva, který prožívá zločin na vlastní kůži a podává ho z mírně cynického odstupů. Využívá k tomu hovorový jazyk, slang a zlehčující komentáře na adresu zločince i sebe. Výrazně charakterizovány jsou také vedlejší postavy, mezi kterými se skrývá vrah. Rozdělování informací zúčastněných postav – svědků dává důraz na

---

¹ MOCNÁ, Dagmar a kolektiv. Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004, s. 106. ISBN 80-7185-669-X

² Tamtéž

³ Tamtéž

⁴ Tamtéž, s. 106-107

rozdílnost a fragmentárnost svědectví o události a v případě vraha jeho zkreslování. Konečný detektivův názor na případ vzniká na základě složení mozaiky všech hledisek.⁵

„Kompozice je přísně promyšlená (autor postupuje pozpátku, od událostí k jejímu ztajemnění), rozuzlení by mělo být pravděpodobné, racionálně zdůvodněné a plynoucí z exponovaných indicií, zároveň by však mělo být co nejpřekvapivější.“⁶ Autor odkládá identifikaci vraha, kterého od počátku zná. Rozhodující nápovědy jsou v textu rozmístěny tak, aby na sebe nepoutaly pozornost čtenáře a všiml si jich jen detektiv. Dále používá kontrast mezi podezřením a zamítnutím a na konci se objevuje shrnující rozhovor mezi detektivem a obviněným. Vypjatě dějovou činí detektivku absence rozsáhlých popisných, úvahových a psychologizujících částí, důraz na dialog a zřetelný tah k řešící scéně.⁷

Nejblíže má detektivka k thrilleru. Ten útočí na čtenářovy emoce a už od začátku bývá pachatel znám. Klade důraz na napětí a vyvolávání hrůzy, zatímco detektivka burcuje čtenářův intelekt a je založena na logické analýze a dedukci. Vzdálenější detektivnímu žánru jsou tzv. pitavaly nebo vzpomínky reálných detektivů. Dochází také ke křížení detektivky a thrilleru se špionážním románem.⁸

Z dalšího úhlu pohledu je detektivka považována za typ prózy s tajemstvím a za její tvůrčí zdroj je považován gotický román, který je spíše předchůdcem hororu, sci-fi a thrilleru. Detektivka i thriller čerpaly z pikareskního a loupežnického románu a také souvisely se sociálním románem 19. století, který se objevoval v novinách jako příběh na pokračování. Od počátku směřuje ke striktním žánrovým pravidlům s vlastními závaznými soubory pravidel např. desatero pátera Knoxe. Zesílená vykonstruovanost zápletek směřovala autory ke snaze o uvolnění těchto pravidel a přiblížení detektivky ke společenskému nebo psychologickému románu o zločinu. Postupně se tak detektivka přetvářela od klasické detektivní povídky přes detektivní gotický thriller k americké drsné škole, románu policejního aparátu až po multikulturní detektivku objevující se od 60. let.⁹

„Za zakladatele žánru je všeobecně považován E. A. Poe; napsal sice jen pět detektivních povídek, nicméně s neobyčejnou jasností v nich ustavil základní žánrový model, v němž se odrazily jeho názory na konstruktérskou povahu literární tvorby, vyjádřené např. ve

---

⁵ MOCNÁ, Dagmar a kolektiv. Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004, s. 107. ISBN 80-7185-669-X

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž

⁸ Tamtéž

⁹ Tamtéž, s. 107-108

Filozofii básnické skladby. Ve své době však nově vzniklý žánr nezbudil větší pozornost; první následovníci se objevili až po čtvrtstoletí.“¹⁰

1.1. Boj proti „literárnímu braku“

Populární literatura byla před květnem 1945 vnímána jako jev stojící zcela mimo dobové spory o svobodu kulturní tvorby. Nepanovala jednota jen v tom, co literární brak je nebo jak široce či úzce ho chápat. Na otázku, proč má být tato část literární produkce potlačena a jaké budou její důsledky, se vyhraňovaly dva výklady.¹¹

„První vycházel z přesvědčení, že četba populární literatury nepříznivě ovlivňuje mravní zdraví jednotlivce i národa, snižuje jeho vkus a intelektuální úroveň a poškozují českou kulturu tím, že literární publikum odvádí od četby náročných děl a od děl národních děl kritiků.“¹² Jednoduchý nehodnotný text vytváří jednoduchého nehodnotného člověka. Lidová četba se stává minulostí tak jako populární kultura, která byla označována za podhoubí, z něhož vyrostla hromadná totalitární hnutí, fašismus a nacismus. Tak ji ve své přednášce *Kultura a lid* hodnotil Jindřich Chaloupecký. Otakar Mrkvička prohlásil boj proti populární kultuře a literatuře za nejúčinnější způsob jak „ničít zárodky fašismu.“ Rozhodujícím zdrojem těchto dvou názorů bylo tradiční uvažování o psychologii davu a masovém člověku.¹³

„Druhý přístup vycházel z marxistického pojetí třídně uspořádané společnosti a kultury.“¹⁴ Tito stoupenci podporovali představu o škodlivých dopadech populární četby tak, jak s nimi vystupovali odpůrci masového člověka. Rozpětí mezi literaturou vyšší – umělecky hodnotnou a nižší – nehodnotnou považovali za vývojovou odchylku národní literatury, která mohla být napravena vymazáním této části tvorby. Populární literaturu marxisté vnímali jako uměle stvořenou, již buržoazie oklamávala literární potřeby podřízených vrstev tak, aby si sama udržela výhradní přístup k literatuře pravé. Využívali ji také jako prostředek, který

---

¹⁰ MOCNÁ, Dagmar a kolektiv. Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004, s. 108. ISBN 80-7185-669-X

¹¹ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, I. 1945–1948*. Praha: Academia, 2007, s. 112. ISBN 978-80-200-1527-3

¹² Tamtéž, s. 113

¹³ Tamtéž, s. 113

¹⁴ Tamtéž, s. 113

ohlupuje proletariát a odvrací ho od poznání pravé podstaty společenských vztahů a od boje za vlastní dějinná práva.¹⁵

Oba proudy se shodovaly v úmyslu potlačení populární literatury. Lišily se ale v představě, jaký dopad bude tento krok mít na celou literární kulturu. První proud se omezoval na samo potlačení tzv. braku a očekával, že si jeho čtenáři osvojí náročnější vrstvy slovesnosti. Druhý proud naproti tomu očekával dalekosáhlou přestavbu celé slovesnosti.¹⁶ „V nepřímé návaznosti na někdejší avantgardní projekty tzv. proletářské kultury operoval s představou, že vznik beztřídní společnosti podnítl i zrod zcela „nové“ literatury, kde již protiklad mezi lidovostí a uměním nebude vůbec existovat.“¹⁷

„Literární brak“ byl knižně poprvé popsán ve *Slovníku spisovného jazyka českého* z roku 1960 jako umělecky bezcenný a nehodnotný text. Bylo to půl století poté, co se tento termín začal používat a deset let poté, co měl být „literární brak“ podle diktátu socialistické literatury zrušen. Postavení „literárního braku“ v literatuře záviselo na kritických a cenzurních prohlášeních ideologie vládnoucí strany, a proto se jeho význam v čase mění.¹⁸

1.2. Románové novinky

Ze zákroků ministerstva informací do populární četby mělo zásadní význam především zastavení sešitových románových edic, které po deset předchozích let zásobovaly čtenáře dobrodružnou a sentimentální četbou a staly se symbolem brakové a zábavné literatury minulosti – rodokapsů.¹⁹

Rodokaps (Román do kapsy) vyhlásil v roce 1939 soutěž na původní dobrodružný či detektivní román. Snažil se tak podpořit původní tvorbu tohoto typu, protože byla pokládána za doménu anglosaských autorů. Byla to první výzva domácím autorům během čtyř let, co *Rodokaps* fungoval a přinášel převážně překlady západoevropských a amerických autorů.²⁰

Nadvládou cizokrajných autorů a zaměřením na „literární brak“ se *Rodokapsy* rozcházel s představou podoby národní literatury, kterou prosazoval kulturní zákon druhé republiky. Již za první republiky čelily obviněním za narušování rasové a názorové čistoty

---

¹⁵ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, I. 1945–1948*. Praha: Academia, 2007, s. 113. ISBN 978-80-200-1527-3

¹⁶ Tamtéž, s. 114

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak, Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938–1951*. Brno: Host, 2004, s. 9-11. ISBN 80-7294-129-1

¹⁹ Tamtéž, s. 303

²⁰ Tamtéž, s. 67

české kultury a podryvání její životní síly. Soutěží na původní dobrodružný či detektivní román odpověděl na omezení překladů nebo jejich úplném zrušení.²¹

Přestože si literární kultura pomnichovské doby o soutěž *Rodokapsu* řekla, společenský a hodnotový vzestup literatury se blížil historickému minimu. Soutěž byla nejdříve vyhlášena jako trvalá, v dalších letech ji už vydavatelství nikdy neobnovilo.²²

„Periodický románový magazín představoval ve třicátých a čtyřicátých letech hlavní formu „masové knihy“, cestu, jíž se literatura mohla šířit nejen mezi vzdělanými kruhy, ale i na kulturní periferii.“²³ Jednostranné zneškodnění sešitových edic nebylo dlouhodobě udržitelné. Čtenářská obec byla sice většinou naladěna proti rodokapsům, přesto existovala pětina populace, která se ani v roce 1947 neostýchala projevit o ně zájem. Vracena k životu nebyla ani jedna z přibližně deseti původních magazinových řad (*Rodokaps, Rozruch, Krásný román, Večery pod lampou a další*). Jako náhrada byl založen odborářským nakladatelstvím Práce dvousloupečný sešit – čtrnáctideník *Románové novinky*. V jejich redakční radě zasedal i Jaroslav Seifert. Už první čísla, vydaná na konci roku 1946, vyvolala debatu o otázce populární četby v poválečné literatuře, která se přenesla do činnosti literárních organizací, do tisku i do jednání parlamentu.²⁴

„Zárukou pozitivního působení *Románových novinek* se měla stát státní garance monopolu tak, aby nejnižší vrstvy nemohly své literární převýchově uniknout a sklouznout k běžnému zábavnému čtivu překonaného typu.“²⁵ Na Slovensku, kde státní publikační dozor neexistoval, se začala do Česka šířit druhá edice rodokapsového formátu *Večery*. Přestože za edicí stály redaktorské osobnosti bývalých pražských románových sešitů i zde se kladl důraz na přístupnou beletrii znatelně odlišnou, než bylo zvykem dříve. *Večery* se angažovaným románům věnovaly dokonce dříve než *Románové novinky*. Upřednostňovaly civilní detektivní román založený na logické zápletky s domácími látkami a postavami. Proto zde bylo přetištěno několik románů Emila Vachka jako vzorové tituly kriminální četby tohoto typu.²⁶

---

²¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak, Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938–1951*. Brno: Host, 2004, s. 68. ISBN 80-7294-129-1

²² Tamtéž, s. 70

²³ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, I. 1945–1948*. Praha: Academia, 2007, s. 303. ISBN 978-80-200-1527-3

²⁴ Tamtéž, s. 303–304

²⁵ Tamtéž, s. 304

²⁶ Tamtéž, s. 304-305

1.3. Detektivní a kriminální román 1945-1948

Program *Románových novinek* ukazoval, že detektivní román může v prostřední kulturních elit být vhodným mostem, kterým by ctitelé překonaných typů mohli být postupně převáděni na druhý břeh, kde vládne hodnotná literatura.²⁷

Tato editorská a kritická podpora vedla jen k realistickým podobám žánru, který stavěl na logické zápletky a čerpal z domácího prostředí (vzorové byly práce Emila Vachka). Nejpočetnější vrstvu poválečných let tvořily detektivky tzv. anglické – jejich předobrazem byly thrillery Edgara Wallace a dalších britských autorů. Nad nehybným anglickým detektivním thrillerem se odehrály v rámci žánru významné změny. Směřovaly k novému pojetí zločinu a odpovídající syžetové a tematické výstavby detektivky. Toto směřování nejvíce definovala trojice vzájemně odlišných próz.²⁸

S lehkostí vyprávěná *Vražda ze zdvořilosti* Jiřího Štefla (1946), která s citem pro poetické kouzlo bizarnosti pohlížela na zločin jako na jev psychologický, produkt duševní a charakterové výstřednosti. Neprojevovala se vybočováním z běžných konvencí mezilidských vztahů, ale naopak absolutním podřízením formálním pravidlům zdvořilosti. Případ profesora etikety, kterého tyto pravidla nutí, aby dívky ušetřil smutku z rozchodu uložením je místo toho raději do šumavského rašeliniště, tvoří jednu ze tří próz, které vytvořili most mezi předválečnou detektivkou „vachkovskou“ a detektivkou šedesátých let.²⁹

Nikdo není vinen od Eduarda Fikera (1947) z let kulminující světové hospodářské krize nepostupuje od nastolení záhady k jejímu rozuzlení. Je dramatem muže, který se po úpadku firmy motá mezi kriminální periferií a lepší společností. Fiker se odklonil od detektivního syžetu a přiklonil se k sociálně založené kriminální próze. Zaznamenal tak možnou reakci žánru na vynucující se výklad zločinu jako produktu hospodářských a společenských poměrů.³⁰

Další cestou se vydala filmařská dvojice Miloslav Drtílek – Lubomír Možný v románu *Severní ulice č. 26* (1948). Zločin je zde poprvé zobrazen přímo jako ekonomicko-třídně motivovaná sabotáž celospolečenského budovatelského úsilí. Autoři se přitom nevzdálili od syžetového půdorysu příběhu s tajemstvím, ale obměnili ho, aby už v rejstříku postav

---

²⁷ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, I. 1945–1948*. Praha: Academia, 2007, s. 314. ISBN 978-80-200-1527-3

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž, s. 315

³⁰ Tamtéž, s. 315

vyjadřoval změnu náhledu na zločinnost. Vedle staršího vyšetřovatele, který neúspěšně pátrá po psychologických podnětech vraždy, uvedli do děje postavu kriminalisty mladého, který ví, kde skutečný zločin hledat. Na tomto zdvojení ústřední role byl postaven model tzv. socialistické detektivky.³¹

1.4. Detektivní a kriminální román 1948–1958

Do února 1948 se detektivka tolerovala jako vhodný most k literatuře náročné a opravdové. Po únoru se ale jevila stejně nepřístupná a škodlivá jako předtím sešitový western nebo milostný román. Poslední tituly tohoto škodlivého a nehumanistického žánru byly posléze vyřazeny z edičního plánu *Románových novinek*. Vraždy v nich byly totiž údajně pojímány jako lehký románový děj a ne něco hrozného.³²

Toto odstraňování populární literatury z literární komunikace trvalo několik let. Poslední původní i přeložené detektivky a další nehodnotné žánry vyšly ještě v průběhu roku 1949. Definitivum učinilo znárodnění nakladatelství a tvoření edičních plánů podle budovatelských kritérií.³³

Socialistická literatura se svými programovými a institucionálními zvláštnostmi, byla sestrojována jako literatura bez literatury populární. Slučovala tvarové znaky dřívější literatury umělecké, zavržené literatury „lidové“ a postupy dřívější komunistické literatury pro lid. Redukce populární literatury potlačila vývoj literární kultury, která se utvářela po staletí. Přijetí tohoto programu způsobilo omezení svobody projevu. Zestátnění masových komunikací zamezilo vydávání populární literatury a ukončilo veřejné působení velké části dosavadních autorů.³⁴

Odstraňování zasáhlo také obě sešitové edice. *Večery* se změnily na edici předkladů české a slovenské národní klasiky do opačného jazyka – tato transformace se nepovedla a *Večery* byly na konci roku 1948 zastaveny. *Románové novinky* se formátem i úpravou přiblížily brožované knize, a tak se odlišili od předválečného *Rodokapsu* – symbolu úpadkového a nehodnotného písemnictví. *Románové novinky* začaly šířit díla socialisticky

---

³¹ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, I. 1945–1948*. Praha: Academia, 2007, s. 315-316. ISBN 978-80-200-1527-3

³² JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, II. 1948–1958*. Praha: Academia, 2007, s. 406-407. ISBN 978-80-200-1528-0

³³ Tamtéž, s. 407

³⁴ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak, Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938–1951*. Brno: Host, 2004, s. 17-18. ISBN 80-7294-129-1

orientovaných autorů a překlady sociálních, politických a budovatelských románů ze sovětského bloku v nákladech 50-100 tisíc výtisků.³⁵

Románové novinky přinášely nové práce českých autorů málo a navazujících na četbu minulosti ještě méně. K výjimkám patřila *Stoprocentní záhada* Mirko Paška (1950). Ten spojil tradiční detektivní záhadu zamčeného pokoje se sociálně politickou redefinicí zločinu. Pachatelem krádeží je potomek bývalých německých majitelů a advokát, který je poloviční Němec. Objevuje se také oslabení role detektiva, k zadržení pachatelů přispívají především řadoví obyvatelé obce. Zločin se stává útokem proti všem a všichni se musejí na obraně proti němu podílet. Přes ideologické významy byl Paškův román oddechovým čtením.³⁶

Socialistická literatura měla být nadále zbavena kapitalistického braku, nicméně se začaly hledat principy, jak populární žánry do literatury navrátit tak, aby našly své místo uvnitř a nehrozilo, že začne znovu řídit vlastními pravidly a žít samostatným životem. K této integraci vedly dvě cesty.³⁷

První měla za cíl vytvoření socialistické podoby dobrodružného, kriminálního, utopického a milostného románu tak, aby vyjadřoval ideologické vzorce socialistické společnosti.³⁸

Druhá spočívala ve zhodnocení vybraných tvarů populární epiky a jejich obohacení o poznávací a slovesné kvality odkazující k vysoké kultuře. Tohoto vyššího postavení se dosahovalo stylovým povznesením textů a také změnou náhledu na ně. Z toho vycházelo pojetí detektivního románu jako zrcadla krizových společenských jevů nebo zdůraznění cestopisných, etnografických a historických elementů v dobrodružném románu.³⁹

Obě tyto cesty zpravidla prostupovaly populárními žánry společně až do roku 1989, v padesátých letech se ale každá z nich projevila samostatně ve vyostřené podobě.⁴⁰ Padesátá léta zasáhla českou kriminální prózu ideologizací klíčových žánrových motivů. Zločinnost, která je výsledkem sociální nerovnosti, bídy a egoistické morálky kapitalistické společnosti, lze odstranit výchovou a tyto činy tak zaniknou. Do literárního obrazu tak zločin pronikal zvenčí, z minulosti jako čin jednotlivce nebo součást diverze ze Západu. Kriminalita se

---

³⁵ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, II. 1948–1958*. Praha: Academia, 2007, s. 407. ISBN 978-80-200-1528-0

³⁶ Tamtéž, s. 408

³⁷ Tamtéž s. 421

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž, s. 421-422

⁴⁰ Tamtéž, s. 422

spojovala s dožíváním majetných vrstev. Druhým zdrojem byly sabotážní teroristické akce zahraničních špionážních služeb za pomoci domácích odpůrců komunistického zločinu.⁴¹

Román Eduarda Fikera *Zlatá čtyřka* (1955) se pod povrchem ideologického klišé nenápadně vracel k obrysům anglického detektivního thrilleru. *Jupiter s pávem* od Pavla Hanuše (1957) považovaný za první českou detektivku poúnorového období vycházel ze špionážní zápletky, hlavní pozornost se ale obracela k metodě detektivní práce spočívající ve zpětné interpretaci stop a jejich zřetězení do souvislého obrazu minulé události. Pozvolna se otevírající prostor pro detektivní román byl potvrzen na konferenci sovětských spisovatelů v Moskvě roku 1958.⁴²

1.5. Detektivní a kriminální román 1958–1969

Náplň kulturního života nadále ovlivňovala komunistická strana. Zdůrazňovala význam masového působení kultury, její výchovnou funkci a ideový rozměr. Na počátku roku 1960 vznikl Výbor socialistické kultury. Výbor sdružoval zástupce tvůrčích svazů, vědeckých pracovišť i státní a stranické představitele. Dohlížel tak na prosazování stranické linie ve všech uměleckých oborech, vědě i školství.⁴³

Motiv zločinu byl sice v literatuře padesátých let velmi frekventovaný, ale byl vykládán způsobem, který ho zbavoval jeho fascinující tajemnosti a kladl detektivce zábrany v nezávazné literární hře s předem neznámým viníkem, který má být odhalen pomocí logického úsudku. Zločin v budovatelské literatuře byl vnímán jako konfrontace starého a nového světa. Nebyl nevypočitatelným selháním a individuálním překročením hranic obecně sdílených hodnot, ale atakem na principy nového života vedeným třídně determinovanými reakcionáři, sabotéry nebo zahraničními špiony. Každý zločin tak byl odhalen předem, protože byly známy jeho kořeny a projevy.⁴⁴

---

⁴¹ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, II. 1948–1958*. Praha: Academia, 2007, s. 427. ISBN 978-80-200-1528-0

⁴² Tamtéž, s. 428

⁴³ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–1969*. Praha: Academia, 2008, s. 21–22. ISBN 978-80-200-1538-9

⁴⁴ Tamtéž, s. 501

Na konci šedesátých let se česká kriminální próza začala třídnímu a politickému pojetí vzdalovat a více se přikláněla k tradičnímu pojetí detektivky postavené na záhadě a jejím odhalování.⁴⁵

Úsilí o novou detektivní prózu na počátku šedesátých let zastřešovalo hledání žánrového tvaru, který by ji sblížoval se společenskou skutečností. Sblížení detektivní prózy s konkrétní společenskou realitou zastřešoval široké spektrum kritických názorů a tvůrčích aktivit. V průběhu šedesátých let se vyhranily dva zcela odlišné způsoby hledání skutečnosti.⁴⁶

První směr se zabýval tzv. socialistickou detektivkou, která přicházela s poutavými náměty, ale současně respektovala jiné pojetí zločinu, spravedlnosti a policejní práce. Toto pojetí navazovalo na budovatelské kulturní normy. Socialistická detektivka kladla důraz na paternalistické pojetí státu a detektiva jako vychovatele kolektivu. Jako vzor autorům sloužily reportážní povídky sovětského policisty a spisovatele Lva Šejnina.⁴⁷

Druhý směr odmítal perspektivu nového stadia žánru a místo toho se zaměřoval na převzetí toho nejlepšího z minulosti i současnosti západní detektivky. Tímto směrem se zabýval i Josef Škvorecký ve svých esejích soustředěných do souboru *Nápady čtenáře detektivek* (1965).⁴⁸

Návrat k „obyčejné“ detektivce autoři pozdvihli v průběhu šedesátých let na nebývalou úroveň. Tyto práce spojovala snaha o kultivaci logicky založené detektivní zápletky. V románech zrealňujících logickou zápletku její historizací dosáhla česká detektivní próza vrcholu.⁴⁹

1.6. Detektivní a kriminální román 1969–1989

Prózu sedmdesátých a osmdesátých let formovala poměrně široká řada autorů. Na jedné straně stály vyzrálé osobnosti z předchozího období, které byly schopny ústupkům, na

---

⁴⁵ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–1969*. Praha: Academia, 2008, s. 502. ISBN 978-80-200-1538-9

⁴⁶ Tamtéž, s. 503

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž, s. 504

⁴⁹ Tamtéž, s. 505

druhé straně spisovatelé politicky angažovaní. Všichni se ale museli vyrovnat s představou literatury, jejímž úkolem je vychovávat občany k oddanosti socialismu.⁵⁰

Normalizační představy o literatuře navazovaly na normy čtyřicátých a padesátých let. V praxi šlo o obnovení literatury před krizovými šedesátými lety. Hranice publikovatelnosti byla dána tabuizací určitých myšlenek a témat, kterou autoři udržovali autocenzurou. Důležitým rysem pro normalizační prózu byl návrat k tematice dělnického hnutí a k Vítěznému únoru. Klíčovým tématem se stala také krizová šedesátá léta a zejména rok 1968.⁵¹

Sedmdesátá a osmdesátá léta poskytla větší prostor populární literatuře. Specifickým rysem bylo, že její existence se oficiálně nepřipouštěla, a proto byla zpravidla nakladatelstvími vtahována do velké literatury. Umělecká a populární díla se tak potkávala a prostupovala či zaměňovala.⁵²

U všech populárních žánrů si konkurovaly dvě podoby. Jedna výraznou ideologizací připomínala socialisticko-realistické obměny žánrů z období stalinismu. Druhá plynule navazovala na vývoj žánru v šedesátých letech.⁵³

Dvojí podobu měla také próza detektivní. Vedle opakování kriminální a špionážní prózy budovatelského typu existovala produkce detektivek v podobě retropříběhů z první republiky nebo tradičních forem žánru.⁵⁴

2. Socialistická detektivka

2.1. Socialistická literatura mimo populární literaturu

Druhá světová válka vnesla do české literatury silné politické vědomí a boj o socialistickou orientaci státu a také silné mezinárodní napětí. Politická ideologie se tak stává dominantním znakem literární tvorby. V politické aktivitě viděl člověk a spisovatel svobodu, v budování socialismu záruku existence národa i záruku míru.⁵⁵

---

⁵⁰ JANOUŠEK, Pavel a kolektiv. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012, s. 369. ISBN 978-80-200-2057-4

⁵¹ Tamtéž, s. 395-396

⁵² Tamtéž, s. 414

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž, s. 415

⁵⁵ BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století*. Praha: Orbis, 1968, s. 253. bez ISBN

Jednotlivé fáze literárního vývoje byly dány stádiem vývoje společenského a politického. Ze začátku v literatuře doznívá zážitek okupace, války a osvobození. Jde o zcela spontánní tvorbu. V poúnorových letech převládá kolektivistický patos socialistické výstavby a snaha přimět k jednotě lidu socialistickým uvědoměním. Převažují tedy výchovné a agitační funkce literatury.⁵⁶

V první polovině padesátých let dochází ke kritickému ověřování dosavadních jistot. Kolektivistický patos je postupně nahrazován na niterní pocity člověka. Autoři se také vrací k předválečným uměleckým směrům. V druhé polovině padesátých let se důrazně projevila tvůrčí iniciativa, která bořila dosavadní hranice. Přichází mladší generační vlna s pokusy o vlastní umělecký program. Dochází k prvnímu kritickému zhodnocení dosavadních děl.⁵⁷

Od šedesátých let proces odlišení projevující se v oblasti tematické, žánrové i stylové pokračuje a sílí. Díla se ubírají více směry a opouští socialistický realismus, zároveň se autoři nebojí experimentovat. Znovu se vrací k otázkám společenského vývoje prostřednictvím socialismu, tentokrát ale z kritického pohledu. Chce poznat skutečnost neovlivněnou iluzemi a v celé její pravdě. Objevují se reportáže a rozvíjí se literatura faktu. Próza se znovu soustředí na problémy současného společenského života. Do popředí se dostává dramatická tvorba, kde sílí satira, která otevírá dveře absurdnímu dramatu a tzv. malým divadelním formám. V literární tvorbě se uplatňuje fantazie a vytváří nové žánrové typy. Projevují se originální tvůrčí osobnosti a vymezují se skupinové proudy.⁵⁸

2.2. Socialistická detektivka a její aspekty

„Obnovení detektivního žánru v poválečném období záviselo do značné míry na historických podmínkách. Válka pomalu ustupovala mírovému životu a ten vynořil z bohaté problematiky i palčivé kriminální otázky našeho života. Otázky norem socialistického soužití, jejich porušování a upevňování, svízelné problémy nového vztahu k společenskému vlastnictví, otázky práva, viny a trestu ožily v daleko naléhavější podobě než za kapitalismu. Revoluce znamenala organizované podsvětí a postupně vytvořila předpoklady k vymýcení všech hlavních společenských podmínek zločinnosti. Změnil se i obsah práva a funkce trestních sankcí.

---

⁵⁶ ⁵⁶ BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století*. Praha: Orbis, 1968, s. 262-263. bez ISBN

⁵⁷ Tamtéž, s. 262-264

⁵⁸ Tamtéž, s. 264

Problémem nové kolektivity, nového soužití a jiného poměru k společenskému vlastnictví i k ostatním lidem – mimo jiné – také problémem dlouholetého psychologického procesu. Otázka krádeží, přestupků i zločinu není jen omezenou oblastí „přežitků“.

Změnit jedince tak, aby psychologicky trvale přijal socialistické mravní normy, lze jen přes celek, přes základní buňku kolektivu, tj. přes rodinu, školu, třídu, stranu a tak přes celou společnost. Jde tedy o proces dlouhodobý, o proces, ve kterém lidé zcela přirozeně začnou přijímat a realizovat nové mravní normy. V průběhu tohoto procesu musíme vždy počítat s možností překračování těchto norem. S rozporem jedince a celku v jednotlivých případech. Socialistické právo a jeho představitelé, ochránci, nemají tedy jen funkci „stopařů“ a pronásledovatelů, ale především funkci lidí, kteří pomáhají upevňovat nové normy společenského soužití. Pokud tedy nezmizelo jisté psychologické podmínění zločinu ve vědomí lidí (zločin zpravidla páchá jednatel proti celku), nutno počítat s reálnou existencí zločinnosti, která sice má sestupný charakter, ale která nemizí samočinně.“⁵⁹ Takto Cigánek shrnuje počátky vývoje socialistické detektivky z pohledu historických událostí.

„Socialistická detektivka zachycuje některé zcela nové rysy detektivky v socialistických literaturách:

1. Nová detektivka se zřetelně liší světonázorovým pojetím látky, zejména v tom, že zločin a odhalovací boj proti němu souvisí se změnou socialistického práva. Zločin jako porušení socialistické právní normy podléhá i mravním kritériím společenského kolektivu, neboť v této společnosti se uskutečňuje jednota právních a mravních norem.
2. Společenské podmínění zločinu, jeho společenské souvislosti a příčiny nejsou retušovány. Zločin není jen ztajemněným kompozičním motivem, ale protože vyplývá z jistých reálných souvislostí, je pojat jako společenský jev, proti němuž směřuje boj představitelů zákona naší společnosti.
3. Funkce i profil detektiva se mění. Tato ústřední postava detektivní epiky ztrácí charakter pouhého nositele zápletek. Je individualizovaná a její vývoj není zainteresovaně oddělen od případu, který řeší. Detektiv se stává lidským typem bojovníka za socialistické právo.

---

⁵⁹ CIGÁNEK, Jan. *Umění detektivky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1962, s. 159–160. bez ISBN

4. Do detektivní epiky proniká více psychologie, postavy i okolnosti jejich jednání jsou determinovanější a jejich věrohodná psychologická motivace převažuje nad jednostranně logickou skladbou staré detektivky.

Socialistická společnost fixuje své zájmy a potřeby své kolektivity do zákonů. Ekonomické zákonitosti rozvoje společenské kolektivity – perspektiva stálého pokroku pro všechny, to je vyjádřeno v předpisech zákona, který spravuje i pravidla našeho společenského soužití. Zločin porušuje tyto normy, bezohledně je překračuje, aby vyzvedl potřeby jednotlivce. Je-li zákon právním přeformulováním ekonomických vztahů, stává se jedinec, jenž jej vědomě porušuje, škůdcem celé kolektivity. Nositelem vlastnictví a tvůrcem zákonů na jeho ochranu je kolektiv, nikoliv hrstka jednotlivců. Kolektiv vydědil i skupinu lidí, jejichž povinností a funkcí je tyto zákony naplňovat a bránit proti narušovateli. Detektiv není „spravedlností pro sebe“, ale ochráncem zájmů a norem soužití kolektivu, který jej k tomu určil. Je mu zodpovědný, stejně jako narušitel se zodpovídá před tváří kolektivu, jehož zájmy poškodil. Zločin se stává jednou z forem rozporu mezi individuálním společenským, který má svůj zdroj v ekonomických vztazích. Proto měl podstatně jiný charakter v období nadvlády soukromého vlastnictví než dnes.

V praxi je tedy zločin konfliktem mezi osobním zájmem celku, mezi úzce partikulárním a celospolečenským zájmem. Morálka zločinu je proto v třídní společnosti jiná než v socialismu. Socialistické právo právě proto, že fixuje zájem celé společnosti, není ani v rozporu s morálkou této vládnoucí většiny. Trestá-li jednotlivce překračujícího normy práva, neužívá k tomu jen litery zákona, ale i mravního kritéria většiny. Proto sankce socialistického práva mají v celospolečenském měřítku posilovat takové momenty, které v trestaném potlačují hrubý existenční a sobecký zájem ve prospěch společenských kolektivních zájmů. Socialistická právní norma je morálnější než každá jiná, ale právě proto lpí na přísnější kázní. Trestá důsledněji, neboť musí vymýtit zločin ve všech jeho rozmanitých podobách. Také socialistické právo a jeho představitelé chtějí „změnit poměry“, aby byl změněn i jejich produkt – člověk, jenž se dopustil zločinu.

Tématika detektivek tedy zcela přirozeně inklinuje ke společenské naléhavosti. Obsahem i cílem socialistické detektivky se stávají problémy vpravdě životné. Motiv tajemství ztrácí povahu literární fikce, která má uměle a záměrně ztajemňovat společenské procesy. Motiv tajemství v epice detektivky se zživotňuje tak, že odráží skutečné ztajemnění zločinu. Socialistická společnost nezatajemňuje svou podstatu a procesy v ní. Je to společnost

vládnoucí většiny, a jakmile je její zákon porušen, ten, kdo tak učinil, musí se nutně skrývat, musí svou činnost skutečně ztajemňovat. Literární princip umělého ztajemnění je prostě ekvivalentní reálnému ztajemnění zločinecké činnosti.“⁶⁰

---

⁶⁰ CIGÁNEK, Jan. *Umění detektivky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1962, s. 186–190. bez ISBN

Analytická část

3. Ivan Gariš

Autor kriminálních a špionážních románů, filmový a televizní scénárista. Vlastním jménem Antonín Prechal. Od roku 1945 pracoval ve zpravodajských orgánech Zemského odboru bezpečnosti v Brně a ve Státní bezpečnosti. Působil také ve sledovacím útvaru Státní bezpečnosti (StB), kde byl zástupcem velitele 5. sektoru (sledování). Podílel se na akci Kámen (vytvoření fiktivní státní hranice a zatýkání osob při přechodu té skutečné). Byl velitelem útvaru Modřín, který řešil vnitrostranický mocenský konflikt. Osobně zatýkal Otto Šlinga a Rudolfa Slánského.

Po propuštění ze Státní bezpečnosti byl v roce 1963 odsouzen k šesti letům vězení za své činy ve vedení StB. Za rok byl ale propuštěn. Ještě před válkou publikoval své básně ve Studentském časopise, po válce publikoval v denících Svoboda, Práce a Mladý svět.

Garišova díla tvoří pozadí politických konfliktů čtyřicátých a padesátých let popisovaných z pohledu komunistické mytologie (*Cesty mužů, Ples v hotelu Slunce*). Výrazná ideologizace se promítá v kriminálních prózách (*Léto s Venuší, Kdo přichází před půlnocí*) v nichž využívá konfrontaci zájmů socialismu s morálně devastovanými představiteli západního světa.⁶¹

3.1. Léto s Venuší

Příběh vychází z některých motivů televizního cyklu Ve znamení Merkura, jehož je Gariš autorem. Detektivní příběh se odehrává v celnickém prostředí, a přibližuje oddanou práci příslušníků celní správy, kteří skoro každý den odhalují pašeráky a cenné předměty se tak nedostanou mimo hranice státu. Příběh psaný oddechovým vtipným stylem ukazuje spolupráci příslušníků celní a kriminální služby. Díky této spolupráci odkrývají oba zločiny – zavražděný muž, který se dostal přes hranice ve vlaku a záhadnou loupež obrazu ze zámku.

Doba děje není v knize přesně určena. Můžeme ji ale podle jasných znaků socialistické detektivky zařadit do doby vzniku díla. Tedy do přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století. Jde o období normalizace, které nastalo po potlačení Pražského jara roku

---

⁶¹ NODKOVÁ, Michaela. *Ivan Gariš*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1227>

1968. Normalizace měla za následek obnovení cenzury, návrat k socialistickým poměrům a znovuposílení vedoucí úlohy komunistické strany.

Prostředí, kde se *Léto s Venuší* odehrává je rozděleno do tří částí. Praha figuruje nejen jako hlavní město, ale také jako středobod celého příběhu. Zde se na studiích potkali tři hlavní aktéři příběhu. Praha má funkci jakéhosi pojítka mezi postavami a mezi místy, kde se odehrál zločin. Drahoslavice a Drahoslavický zámek jsou fiktivními místy, kde se odehraje jeden ze zločinů. Ze zámečku je ukraden vzácný obraz *Léto s Venuší*. Důležitým místem v Drahoslavicích je hospoda. V hospodě sedící starší rodáci, kteří pomohou vyřešit případ, díky svému bystrému pozorování okolí a své neukojitelné zvědavosti. Hraniční přechod na západní hranici státu je druhým místem, kde se odehraje vážný zločin – zavražděný muž v chladícím voze vlaku, který vyjel z německého Hamburku. Na hraničním přechodu se také odehrávají oproti vraždě malé, ale přesto závažné přestupky. Pašování zboží z Německa nebo obráceně. Starší a zkušený inspektor celní správy mistrně odhaluje uschované předměty k pašování a plní tak své poslání.

Postava vypravěče promlouvá ve třetí osobě. Střídá své vyprávění podle toho, na jaké místo nás zavede a na kterou hlavní postavu se zrovna zaměří. Postavy promlouvají spisovným jazykem a objevují se hovorové výrazy. Text je členěn chronologicky do kapitol a každá kapitola je zaměřena na jednu z hlavních postav.

Hlavní postavy jsou tu čtyři dospělí muži, z toho dva jsou členové kriminální služby. Další dva jsou v případě úzce zainteresováni. Petr Tománek je mladý, nezdrovilý a netrpělivý poručík kriminální služby, který vystudoval práva. Chce konečně vyřešit velký případ místo řešení „prkotin.“ Toto přání se mu brzy splní, a tak se vrhá po hlavě do vyšetřování. Kapitán Karel Drnek je Tománkův představený a v příběhu je postaven do role moudrého staršího rádce, který se snaží v mladém Tománkovi probudit správné vyšetřovatelské instinkty a zároveň se mu snaží předat své zkušenosti. Toto usměrňování bere jako svou povinnost vlasti. Redaktor časopisu Zbyněk Barták, je Tománkův přítel z kolejí a zdá se, že ho nezajímá nic jiného než ženské, díky kterým přichází do maléru. Kastelán na Drahoslavickém zámečku Souhrada je také Tománkův přítel z kolejí. Působí trochu zmateným dojmem. Žije ve svém vlastním světě, ze kterého ho dokáže vrátit do reality ženská sukně nebo vykradení zámečku.

3.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

Jako první je nám představena vražda muže v chladícím voze vlaku z Německé spolkové republiky – tento fakt sám o sobě naznačuje, že něco s vlakem nebude v pořádku.

Detailním popisem kousku papíru nám autor podsouvá první stopu k vyřešení případu, který dostane na starost hlavní postava poručík Tománek.

Redaktor Barták v tu pravou chvíli jede na hranici k sepsání reportáže, a je svědkem příkladné kontroly, kterou provádí zkušený celník Hříbal. Do celního prostoru přijíždí kamion se stejným nápisem, jako byl na papíře u zavražděného. Příslušnice celní správy Říhová, tento nápis pozná a vydají se společně s Bartákem kamion pronásledovat. Když kamion dohoní, příslušníci Veřejné Bezpečnosti zjistí, že nepřeváží umělohmotné hračky, ale pašované americké cigarety.

Logickými a zdánlivě náhodně položenými otázkami donutí kapitán Drnek, který spolupracuje s Tománkem, ve výpovědi jednoho z řidičů kamionu k chybě. Druhý řidič také nevědomky prozradí, že se podezřelý Dark zná se zavražděným. Díky analýze otisků prstů zanechaných v chladícím voze se podaří Darka usvědčit za vraždu.

Můžeme tedy potvrdit, že na zdárném vyšetření této vraždy se nepodílel pouze jedinec, ale skupina poctivých zaměstnanců státní správy i civilisté, kteří svojí obětavostí a touhou po pravdě pomohli kriminalistům ve vyšetřování.

Jako druhý zločin figuruje v detektivce krádež obrazu Léto s Venuší z Drahoslavického zámku. Kastelán zámku Souhrada potkává v hospodě až příliš náhodně dávného přítele Koláře. Vezme ho na prohlídku, kde mu ukazuje i hlavní lákadlo – obraz. Souhrada je velmi hovorný, a tak Kolář nemá problém dozvědět se o obrazu co nejvíce důležitých informací (čím a jak je obraz chráněn proti loupeži). Souhrada na tuto událost téměř okamžitě zapomíná. Za nějakou dobu přichází kastelánovi dopis z ministerstva, který se ale ukáže jako falešný, a v té době, kdy je pryč se odehraje krádež obrazu. Krádež přijíždí šetřit nám známý poručík Tománek. Čtenáři přichází na mysl návštěva Koláře, ale mohl do této loupeže být opravdu zapleten nebo si s námi autor jenom hraje?

Přestože kastelán poplašné zařízení zapnul, nenahlásil Veřejné Bezpečnosti, že bude zámek opouštět a stává se tak podezřelým jako spolupachatel. Navíc si nemůže vzpomenout, jestli někomu nevyprávěl, jak je obraz zabezpečený. Vyšetřování vede do hospody, kde sedí tamní každodenní návštěvníci. Ti si vzpomínají na muže, který se na okolí zámku velmi podrobně vyptával. Tománek pak také z kastelána dostává informaci, že na zámku se před nějakou dobou objevil Němec, kterého nezajímalo nic jiného než Léto s Venuší.

Díky dobrému postřehu návštěvníků hospody brzy najdou známého lupiče, který už byl několikrát souzený a zná dobře výslechové praktiky, proto je velmi obtížné přimět ho k výpovědi. Do Drahoslavic ho odvezl jeden muž stopem, protože se mu rozbilo auto (přesně to se stalo Kolářovi) a na dobu vykradení zámečku má až moc dokonalé alibi. Tománek vymyslí na lupiče fintu – nechá ho po propuštění sledovat a horlivý lupič je dovede k muži, pro kterého dělal průzkumy zámků a muzeí a kreslil jejich plány. Tento muž byl už jednou trestaný pro machinace se starožitnostmi. Může tedy jít o další vodítko k vyřešení případu.

Když se kastelán dozví o lupiči, vzpomene si konečně na to, že Koláře vedl na prohlídku zámečku. Ten se na zámečku znovu objeví a chytí se do sítě vlastních lží. Přesto ho ale poručík Tománek nemůže obvinít, protože i Kolář má neprůstřelné alibi. Nechá ho proto také sledovat, ale Kolář o tom ví. Poručík Tománek také konečně zjistí jméno zvědavého Němce, který se tolik zajímal o obraz. I díky tomu spojí muže, pro kterého dělal lupič průzkumy s krádeží na zámečku, a to hlavně pomocí otisků prstů. Postupně spojí všechny pachatele dohromady, ale obraz stále nemají. Nakonec ho najde nám známý celník Hříbal při prohlídce mikrobusu.

Jako i v prvním případě je jasné, že na jeho úspěšném vyřešení se nepodílel jen jedinec, ale více lidí. Jako nejdůležitější svědectví se jeví dobrá paměť návštěvníků hospody, díky kterým vyšetřovatelé našli lupiče, který dělal průzkumy a plány zámků a muzeí.

Třetí a poslední zločin v knize se týká druhého z Tománkových kamarádů – redaktora Bartáka. Ten cestou na Drahoslavický zámeček svezde stopařku, která ho při tankování okrade. Bartákově se ale velmi líbila, a tak nechce i přes Tománkovo naléhání na ní podat trestní oznámení. O několik dní později záhadnou stopařku potká v Praze a domluví si s ní schůzku. Ta ho naláká do temného parku, kde ho přepadnou její dva společníci a zmlátí ho do bezvědomí. Když se probudí, zjistí, že byl znovu okraden. Příklad se vrhne řešit poručík Tománek a při zatýkání se s násilníky popere a skončí v nemocnici vedle Bartáka.

3.1.2. Závěr

Zločiny jsou tu vedeny proti socialistické právní normě. Tedy útočí nejen na okradeného, ale na celou socialistickou společnost. Tím že ukradnu obraz ze zámku, ochudím celý národ o možnost se na toto dílo přijet podívat. Neublížím tím tedy jen kastelánovi, ale každému obyvateli. Mrtvý muž, který se našel ve voze vypraveného z Německa, je zobrazením tamní zločinnosti a pokus o jakési zkompromitování československého socialistického státu.

K odhalení zločinu nedojde detektiv – v tomto případě mladý člen kriminální služby – sám, ale je zde podpořen starším a zkušenějším nadřízeným, který ho vede a učí správnému vyšetřování. Kriminální službě také v odhalování zločinu pomáhají členové celní správy, svědomitým plněním svých povinností odhalováním pašeráků. V neposlední řadě k odhalení zločinu přispívají sami obyvatelé – z Drahoslavické hospody, jako uvědomělí a všímaví občané socialistického státu.

Projevuje se tu také prohnanost zločinnů, jejichž cílem není jen vlastní obohacení ale i co nejvíce uškodit socialistickému zřízení. Pachatelé se snaží všemožnými triky před zákony skrývat, vymyslet co nejlepší alibi a úskoky, aby zabránili úspěšnému vyřešení a unikli vlastnímu zatčení.

4. Eduard Fiker

Autor detektivních, dobrodružných a humoristických románů a filmový scénárista. Od studentských let veřejně vystupoval jako houslista. Psal operetní libreta a tematiku operetního divadla využil v několika svých prózách. Ve vydavatelství Melantrich byl zaměstnán jako šéfredaktor románového magazínu *Rozruch*, kam přispíval literární publicistikou. Po válce se stal scénáristou Československého státního filmu a na konci života byl spisovatelem z povolání.

Nemalá část literární práce Fikera byla svázána s periodickým tiskem. Své detektivní romány tiskl i v denících. Fikerova publicistika se většinou vázala k vlastní práci literární nebo filmové. Podle jeho námětů, scénářů nebo na motivy jeho románů bylo natočeno několik snímků např. *Krok do tmy*, *Paklíč*, *Na konci města*, *Padělek*. Poslední autorova románová série s ústřední postavou důstojníka Státní bezpečnosti Kalaše inspirovala pětidílnou řadu filmových detektivek. Pouze dvě z nich ovšem vznikly na motivy Fikerových románů. *Strach* (podle *Kilometru devatenáct*) a *Na kolejích čeká vrah* (podle *Série C-L*).

Při svém vstupu do literatury se zaměřil na čtenářsky nejúspěšnější žánr zábavné prózy – detektivku. Přestože souběžně rozvinul hojnou produkci dobrodružných románů, westernů a románů pro chlapce, zůstala detektivka až do konce osou jeho literární práce. Ve svých raných románech dovedně propojil inspirace anglické a francouzské kriminální beletrie. Spojením syžetového a tematického modelu soudobého detektivního thrilleru s typem lupiče-gentlemana vznikla románová série s centrální dvojpostavou detektiva T. B. Corna a

dobrodruha Teda Brenta (*Ochránce nebohých, Světlo z pekla, Paní z Šedivého domu, Pán stínů*).

Pro charakter jeho tvorby jako celku byl zájem o společenské aktuality a autorský nadhled na vyprávěním projevující se jednak metaliterárními komentáři, jednak ironií a jazykovou komikou. Tyto tendence vyústily do humoristických románů s kriminální zápletkou. Od druhé poloviny třicátých let působily na vývoj tvorby rychlé proměny ideologického a kulturního kontextu. Nejprve napomohl příklonu české populární kultury k národním látkám svými prvními detektivkami z českého prostředí i nacionálními motivy v dílech dobrodružných. V období protektorátu se zajímal o sociální problematiku. Ve fantastickém thrilleru *Hloubka*, který byl napsán v roce 1947, ale vydán byl až z pozůstalosti v roce 2007, se skrývala polemika o ideálním typu socialismu.

V období stalinismu stál Fiker z důvodu charakteru své dosavadní práce stranou budovatelské literární kultury. Jeho starší práce byly vyřazeny z veřejných knihoven jako tzv. „literární brak“. Publikace z druhé poloviny padesátých let propojovaly tradiční narativní a syžetové modely detektivky s koncepcí zločinnosti jako třídně a politicky podmíněného jevu.⁶²

4.1. Série C-L

Detektivní příběh nás zavádí do 27. června roku 1951. V tento osudný den na kilometru 297,3 železniční trati dojde k obrovské explozi poštovního vozu, který převáží zásilku nově vytištěných bankovek série C-L směr Bratislava. Tuto explozi přežije z členů doprovodu v poštovním voze pouze podporučík Lenk. Zbytek cestujících ve vlaku vyvázne s různě těžkými zraněními. Celá série bankovek je označena za zničenou, a tak vyřazena z oběhu.

Vyšetřování dostává na starosti kapitán Státní bezpečnosti Kalaš. Jeho pomocníkem se neočekávaně stává nováček kriminálky Karlíček. Při pátrání v okolí nehody se najde na kilometru 286 zastřelená mladá dívka. Vyvstávají otázky, zda spolu případy souvisí nebo ne. V oběhu se také začínají objevovat bankovky ze série C-L. Na uzdravujícího se Lenka jsou páchany pokusy o jeho zavraždění. Těm ale uniká a může podat svědectví, které přináší Kalaše s Karlíčkem na stopu. Celý výbuch se zdá být jen zástěrkou pro krádež bankovek. Čím

---

⁶² JANÁČEK, Pavel. *Eduard Fiker*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2016-01-27]. Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=18&hl=fiker+>

více přibývá podezřelých a čím blíže Kalaš s Karličkem jsou, tím více přibývá mrtvých, které za sebou zanechává strůjce celého podvrhu s bankovkami. Psychicky narušeného pachatele se jim podaří dopadnout na poslední chvíli díky holmesovskému způsobu myšlení Karlička a chladné logiky Kalaše.

Příběh, který je rozdělen na dvě části se odehrává v rozmezí dvou let 1951 a 1952. První část se točí okolo 27. června 1951. Tedy přesně rok po smrti Milady Horákové, která byla ve vykonstruovaném procesu za spiknutí a velezradu popravena. Komunistická strana se snažila o silnou kolektivizaci a zestátnovala podniky. Na pomyslném sovětském trůně seděl v té době J. V. Stalin.

Kilometr 297,3 železniční trati je poznamenán explozí poštovního vagónu a jde o místo činu. Celý útok je považován za sabotáž diverzní skupiny. Na stejné trati na kilometru 286 je další místo činu. Najde se zde mrtvá dívka, podezřele uválené pole a později také důležitá součást k vyřešení záhady uzamčeného poštovního vozu – matky z vozu v kolejišti. Dalším místem kde se případ řeší je hlavní město Praha a její periferie je zde zobrazena jako centrum celého dění. Případ vyšetřují pražští kriminalisté a členové Státní bezpečnosti. Samotný zločinec má v Praze svou základnu a podniká z ní své podlé kroky.

Děj je vyprávěn v první osobě kapitánem Kalašem, který má funkci přímého vypravěče. Kalaš nás provádí celým příběhem z vlastní perspektivy a víme o všech jeho myšlenkových pochodech. Ostatní postavy pouze nahlížíme prostřednictvím Kalaše a nejsme schopni znát myšlenky ostatních, pokud nejsou vyřčeny nahlas. Celý detektivní příběh je psán ve spisovném jazyce. Objevují se odborné výrazy například „Trhavina *hexogen*, nazývaná také T₄ nebo RDX, chemicky *cyklotrimetylentrinitramin*, je velmi brizantní výbušnina.“⁶³ Příběh je rozdělen do dvou částí, z toho každá část je rozdělena do kapitol. V první části se objevuje retrospektivní vyprávění, ve kterém se dozvídáme, jaký případ kapitán Kalaš vyšetřuje. Druhá část už je psaná chronologicky.

Kapitán Kalaš je hlavní mozek vyšetřovacího týmu. To, že jde o něj se dozvídáme až ke konci knihy, kdy je zmíněn jako adresát v dopisu. Jde o poctivého, logicky uvažujícího muže, který je pro vyřešení zapeklitého případu ochoten obětovat své zdraví a položit život. Nehledí na únavu a vyčerpání a žene se za svým cílem. Mladý a horlivý kriminalista Karliček není zrovna oblíbenec svých kolegů, a tak funguje jako spojka mezi případem zavražděné dívky a explozí vlaku. Kalaš, ale brzy zjistí jeho přednosti. Karliček je příliš upovídaný, ale

---

⁶³ FIKER, Eduard. *Série C-L in Tři detektivní příběhy*. Praha: Odeon, 1967, s. 300. Bez ISBN

nedají se mu upřít značné schopnosti dedukce a holmesovské zázračné logiky. Karlíček tak do případu vždy vnese nový směr nebo stopu, po které se pak s Kalašem vrhají. Jaroslav Lenk je obětí exploze. V poštovním voze byl jako podporučík Státní bezpečnosti nasazen jako strážce bezpečné přepravy nově natištěných bankovek série C-L. Přežije explozi s vážnými zraněními, i když mu lékaři nedávali mnoho nadějí na uzdravení. Ač je nejdříve podezříván, vnese do případu důležité svědectví, které ho tohoto podezření naprosto zbaví. Hugo Falfar je poznamenán popravou svého otce, který odmítl bojovat v První světové válce na straně Rakousko-uherské armády. Naprosto chladnými a téměř geniálními kroky postupuje stále vpřed k získání dvaceti miliónu korun. Za popravu otce ho stát nechal vystudovat střední školu. To mu je však málo, a tak zfalšuje své doklady, aby byl považován za ruského emigranta. Ti totiž od státu dostávají měsíční stipendium, kdežto on, sirotek a obyvatel republiky nemá nárok na nic. Uznává vlastní zákony a pravdu, že žádný zločin není horší než válka.

4.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

V první části, která je autorem napsaná formou „uzamčeného pokoje“, se kapitán Kalaš pomocí kriminalisty Karlíčka snaží přijít na kloub případu exploze poštovního vozu. V tomto voze se v době výbuchu nacházeli pouze čtyři muži. Jaroslav Lenk jako strážce, jeho spolupracovník Vrána, a dva pracovníci banky, Vojtíš a Šrámek. Schránka s dvaceti miliony byla uzamčena dvěma různými klíči, které si rozebrali Vojtíš se Šrámkem. Lenk je ve vagónu zamknul, okna byla zamřížovaná. Vrána si se schránkou sedl do rohu, kde ji střežil. Vojtíš po několikahodinovém mlčení nabídl Lenkovi s Vránou kávu ze své termosky. Lenk odmítl, Vrána se však napil. O chvíli později se zdálo, že je Vrána jaksi netečný a jen poslouchá. Lenk se díval z okna, když ho oslepila bílá záře a ztratil vědomí. Kalaš předpokládá, že ona oslnivá záře je výbuch. Později se však ukáže, že to není pravda. V okruhu místa exploze se najde francouzský klíč nastavený na velikost matek, které jsou použity ve voze. O tomto klíči nikdo nic neví.

Lenk přináší na případ nové světlo. Přestože ještě není plně zdrav, žádá návštěvu místa exploze poštovního vozu. Když je přivezen ke kilometru 297,3 je si jistý, že on zde onen výbuch nezažil. Zdá se to na první pohled divné, ale o několik chvil později se vše vysvětlí. Lenk se odvracel od okna, protože vlak zrovna vjížděl do průkopu v kopci. V tu chvíli ho musel jeden z jeho spolucestujících omráčit. Proto si pamatuje hroznou ránu a pak bílé světlo v očích. Vojtíš a Šrámek se tak stali zločinci, ale nemohli dojít ke spravedlivému odsouzení,

protože zemřeli uvnitř poštovního vozu. Kdo zavraždil mladou dívku, kdo se válel v poli a kdo byl podezřelý turista s velkou těžkou krosnou na zádech zatím není jasné.

V druhé části, která je podobná dnešnímu thrilleru, se Kalaš snaží vyjít ze souboje proti geniálnímu zloduchovi vítězně. Neočekávaně se objevují tisícovky ze série C-L v oběhu, a tak se vyšetřování dostává na novou kolej. Kalaš předpokládal, že pachatel s uvedením bankovek do oběhu počká déle, ten byl ale zřejmě netrpělivý. Čtyřicet tisíc C-L se zdá jako minimální inflace, není ale jasné, jestli se neobjeví další bankovky a kolik jich nakonec výbuch přežilo. Přesto se bankovky objevují v době, kdy stát zápasí o finanční stabilitu a vyrovnaní kupní síly s výrobou. Touha po penězích přebíjí společné zájmy o budování společného socialistického státu.

Kalašovi kupí zloduch před nohy mrtvoly, ale on sám mu stále uniká. Kalaš s Karlíčkem přesto pomalu postupují vpřed. Najdou zloduchovo doupě a málem ho tam načapají. V jeho skrýši, která se zjeví ve snu Karlíčkovi, najdou také záhadný kufr s klíči od poštovních schránek, ve kterých později najdou bankovky série C-L. Už je jasné, že část byla obětována na výbuch a část byla pomocí lsti vhozena odšroubovanou záchodovou mísou pomocí francouzského klíče na koleje. Zde je posbírali zloduch a jeho spolupachatel. Mladá dívka se u kolejí ocitla v tu nejméně vhodnou dobu, a tak ji zabili, aby nemohla podat svědectví. Po zjištění zloduchovi identity, kterému dopomohl jak jinak než Karlíček, se v Kalašově kanceláři objevuje záhadný okrskář. Ten mu předává dopis od zloducha nám již známého jako Hugo Falfar. Ten se v dopise doznává ke svým činům a nepřisuzuje jim takovou váhu, neboť čin jednotlivce je míň než zločin války. Tento okrskář se záhy odhalí jako Hugo Falfar, který přišel na velitelství bezpečnosti s úmyslem Kalaše zabít další časovanou bombou. Je ale logickým uvažováním Kalaše odhalen a tím i poražen. Po chybě, kterou Falfar učinil ve své skrýši, se dopustil chyby další. Nastražená bomba, určená Kalašovi nevybouchla. Popletl si přísady.

Falfar svoji chybu u skrýše klíčů považuje za nepřízeň osudu, protože mozek může být neomylný, ale na nějaké záležitosti nemá vliv. Celý plán vypracoval Falfar do nejmenších podrobností. Od způsobu, jak dostat peníze z poštovního vozu, přes nastavení časované bomby pro nic netušící Vojtíře a Šrámka, které tím podvedl a usmrtil, po vraždy všech zúčastněných v jeho plánu. Tím by získal všechny bankovky ze série C-L pro sebe a zmizel by ze země.

4.1.2. Závěr

Přestože je v tomto detektivním příběhu politické pozadí málo zdokumentováno, víme, že loupež je vedena proti státu za účel obohacení sama sebe. Hugo Falfar a jeho skupina přívrženců se vrhá do loupeže, on jim to ale oplátí jejich zabitím, jakmile je přestane potřebovat. Svými činy se mstí za smrt svého otce, který byl popraven za velezradu, když odmítl bojovat v První světové válce.

Zločin se odehrává na počátku temných padesátých let, kdy se komunisté snaží po převzetí moci vytvořit z Československa správný socialistický stát pomocí kolektivizace a znárodnování podniků, které prosazoval tehdejší prezident Klement Gotwald. Za jeho vlády dochází k vykonstruovaným politickým procesům např. s Miladou Horákovou. Každý, kdo byl proti nastolenému režimu, byl okamžitě odsouzen k smrti nebo na doživotí.

Kapitán Kalaš je nejen nositel celého příběhu, ale je také detektivem, který je ochoten pro vyřešení případu obětovat své zdraví a život. Žene se za pravdou a nemůžou ho zastavit jakékoli nástrahy, které jsou mu podsouvány zločincem. Případ by však nevyřešil bez zvláště geniálního a horlivého Karlíčka, který svými činy a úvahami připomíná Sherlocka Holmese. Kalašovi pomáhají také další zaměstnanci Státní bezpečnosti, stejně tak odhodlaní jako kapitán Kalaš.

Zločin je zde uskutečněn psychicky narušeným, přesto za své činy odpovědným Hugem Falfarem, který si ve svém dospívání neustále připomínal otcovu popravu a vykonstruoval si z toho vlastní životní filosofii, že nikdy nenastane doba, kdy by mohl jednat tak jak by chtěl, ale může tak jednat tajně. Dospěl k názoru, že zločin spáchaný jednotlivcem na lidské společnosti je v porovnání s válkou, tedy zločinu celé společnosti, milionkrát menší a nestojí tak za řeč.

5. Emil Vachek

Prozaik a dramatik, který působil jako redaktor *Práva lidu*, kde prošel téměř všechny rubriky a později pracoval v dalších redakcích novin a časopisů. Byl členem redakce *Literárních novin* a spolupracoval s časopisem *Pestré květy* (1928). Ve třicátých letech spolupracoval s nakladatelstvím Sfinx a ELK (Evropský literární klub).

Do novin a časopisů přispíval divadelními referáty, knižně nepublikovanými romány, romány na pokračování a povídkami. Je také autorem scénáře k filmu *Noc na Karlštejně* podle Jaroslava Vrchlického z roku 1918, který režíroval Olaf Larus. Podle románu *Muž a stín*

vznikl v roce 1933 film *Vražda v Ostrovní ulici* a podle románu *Bidýlko* vznikl v roce 1966 nerealizovaný scénář k filmu *Špioni a neviňátko*. Pro Československou televizi napsal detektivní hru *Případ pro tři* (1962). Podle jeho děl vznikly inscenace románů *Zlá minuta* (1965), *Bidýlko* (1967) a *Žil jsem s cizinkou* (2005).

Vachek také využíval mnoho pseudonymů a šifer např.: Emil Czarski, Ludvík Chládek, Litnov, ev., EV, v, -v. nebo ax a ach.

Vachkova tvorba je tematicky a žánrově různorodá. Od počátku dvacátých let až po poválečné období se snaží zachytit morální a psychickou situaci člověka. Zachycovat svět podle jeho momentální aktuálnosti je dán i jeho novinářskou profesí.

V naturalistických příbězích o lidském ztroskotání spojuje psychologickou analýzu hrdinů s vymezujícím vlivem nepřátelského prostředí a jeho předsudků (*Vražda manželstvím a jiné motivy*). Psal také díla se sociálně kritickou tendencí v žánru realistického příběhu o střetu hrdiny s buržoazií nebo utopický román o ovládnutí světa nadnárodní společností.

Pod vlivem freudovské teorie nabývá Vachkova naturalistická osudovost erotické podoby. Psychologické rozbory hrdinů zaměřuje na niterní rozvrat hrdinů podléhající milostné vášni (*Žebrácká láska*). V románech o výjimečných povahách se stále zajímá o pudové stránky člověka, jeho střed smyslů a rozumu.

Syžetové schéma próz vztahující se ke společenské situaci dvacátých a třicátých let aplikuje na nesourodé dvojici – otec a syn, muž a žena. Dramatičnost je dodána kriminalistickou zápletkou nebo dávno utajenou vinou (*Divoké srdce, Žil jsem s cizinkou*). Vrcholem této skupiny próz je trilogie o problémech lásky mezi bohatou dívkou a chudým živočišně pudovým zahradníkem.

Čistě detektivní prózy charakterizují bystré psychologické analýzy různých typů lidí, vyprávěcí dovednost a sarkastické postřehy. Jako první vytvořil typ českého detektiva inspektora Klubíčka, k jehož rysům patří literární sečtělost a pojetí zločinu jako chvilkového zkratu lidské povahy (*Tajemství obrazárny, Zlá minuta*).

Vachkovy prózy se díky jeho zájmu o historii pohybují na pomezí literatury faktu. Po roce 1945 se jeho hlavním předmětem zájmu stala doba druhé světové války. Popsal ji v osmidílné dokumentární kronice *Německá válka* a válečné motivy využil také v detektivkách (*Černá hvězda, Devatenáct klavírů*).

Významnou součástí Vachkova díla jsou i práce humoristické a satirické. Psal tradiční humoresky, ironické grotesky a satirické romány o lidských chybách, manželstvích z prostředí tančiren maloměsta. Nejvýznamnějším dílem je *Bidyľko*, odehrávající se na městské a společenské periferii o žižkovském kapsáři, který pomůže odhalit špiona a najde cestu k lásce i k poctivému životu. Nepříliš rozsáhlá dramatická tvorba obsahuje dramaturgizaci vlastních děl a nenáročnou komedii o nevěře.⁶⁴

5.1. Devatenáct klavírů

Devatenáct klavírů je špionážní detektivka odehrávající se v Karlových Varech. Jde o spletitý případ devatenácti klavírů, z nichž ve třech je uschován poklad, který se snaží najít a nárokovat gestapo podpořené Sudetoněmeckou stranou neboli henleinovci. Proti nim pomyslně bojují detektivové Státní bezpečnosti Klubíčko, Tykač a Trampus, kteří jsou zasloužilí přívrženci komunistické strany.

Vlastník firmy Orfeus Kodet schoval předtím, než ho odvedlo gestapo, svůj drahocenný majetek v podobě drahých kamenů a perel do tří klavírů, které pak byly rozprodány do různých koutů republiky. Všichni detektivové se snaží rozplést případ devatenácti klavírů a najít poklad ve třech označených klavírech Orfeus dříve než henleinovci. Klubíčkovci se pátráním v Praze podaří jeden klavír na konzervatoři s pokladem najít, další objeví náhodou a s pomocí správce penzionu Haška detektiv Trampus. Třetí část pokladu není uložena v klavíru Orfeus ale v klavíru Petrof, proč je tomu tak se ovšem nedozvíme. Najdou ho ale všichni detektivové společně v tančírně U Děčínské brány, kde je také přepadne hlavní strůjce zločinu, instruktor ordnerů Erich Bodenschatz. Ten při přestřelce zemře, najdou u něj ale kufřík plný padělaných anglických bankovek, které se henleinovci pokoušeli dostat do oběhu a ministerstvo vnitra tento čin krylo.

Děj se odehrává v rozmezí let 1933–1935 poté co Hitler nastoupil v roce 1933 k moci v Německu. Vystupují zde henleinovci, kteří nesmí být ničím pošpiněni a ohrožováni na svobodě. Sám ministr vnitra kryje jejich zločin a maří tak spravedlivé vyšetřování Klubíčka, Tykače a Trampuse. Henleinovci jsou zde v roli cílené propagandy, která měla za úkol podpořit dojem, že jsou sudetští Němci utlačováni a navazovali styky s vysokými politiky, kteří poté jejich činy proti československému lidu kryli.

---

⁶⁴ HEMELÍKOVÁ, Blanka. *Emil Vachek*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=888&hl=vachek+>

Sudetské Karlovy Vary se ocitají v pozici henleinovské nadvlády a prohitlerovského města, kde zbývá už jen hrstka odvážných komunistů bojujících za spravedlivý socialistický život. Ti však stojí proti přesile, která se nebojí v boji proti nepřátelům nacismu použít tvrdé násilí pomocí boxerů a nožů. Praha je zde zobrazena jako klidné a zatím nacismem nedotčené město, které už přesto skrývá podporovatele tohoto režimu na vysokých místech. Přesto je Praha stále plná lidí, kteří se nehodlají nacistickému režimu podvolit a věří v demokracii a také spoléhají na Sovětský svaz.

V *Devatenácti klavírech* figuruje personalizovaný vypravěč, který vyjadřuje jak vnitřní a vnější jednání postav. Příběh je tak nahlížen z pohledu Tykače nebo Klubíčka, ale také využívá pouze nahlížení na děj vnější perspektivou, pokud jeden z detektivů nemůže být v dané situaci přítomen. Detektivní příběh je psán spisovným jazykem a nalézají se zde také slova přejatá např. koktajl a německé výrazy. Text je psán chronologicky a členěn do kapitol.

Na případu pracují tři detektivové. Každý z nich je naprosto jiný. Šéf karlovarské čtyřky Tykač je tvrdý, nedůvěřivý zarytý kriminalista. Nadevše miluje svoji ženu, i když ví, že ona jeho nemiluje tak jak on ji. Později se dozví, že každý jeho krok v případě donáší Erichovi, který je její bývalý milenec. Klubíčko je detektiv Ministerstva vnitra. Vyznačuje se chladným myšlením, nenechá se lehce zmást a vyvést z míry, pokud se stopa po vrahovi ocitne někde jinde, než předpokládal. V rozplétání případu používá spíš zdravý rozum a příliš se nezaměřuje na fakta. Je svědomitý a spravedlivý. Trampus spolupracuje s Klubíčkem. V Karlových Varech je na léčení žlučnickových kamenů a k případu se tak dostal shodou okolností. Je svědomitý a věrný Klubíčkovi. Přes prvotní oboustranné antipatie se nakonec s Tykačem spřátelí. Hans Winter je nepřiliš nadšený henleinovec a bývalý společník Kodeta ve firmě Orfeus. Winter pravděpodobně udal Kodeta gestapu a tím se chtěl zmocnit továrny a Kodetových drahých kamenů. Protože ale o kamenech ví, pošle na něj gestapo Ericha, aby z něj dostal, v jakých klavírech se poklad nachází. Erich Bodenschatz je důstojník SS v Dachau. Zúčastnil se rvačky jako zástupce úderného oddílu proti komunistům, při které byl tak zraněn, že musel podstoupit plastiku obličeje, která mu zanechala charakteristický zjev sešívání člověka. Nebojí se v cestě za svým cílem páchat násilí a vraždit.

5.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

Celý příběh začíná tajnou rozmluvou mezi Tykačem a zarytým komunistou Karlem Palmerem, který se za ideály komunismu nechal kolikrát zmlátit, když odmítl provolat v henleinovských Karlových Varech na vyzvání Heil Adolf. Tykač se dovídá o Hansu

Winterovi, který se ve městě snaží najít drahé kameny ukryté v klavírech Kodetem. Tykač se tak ocitá v nezávidění hodné situaci, kdy jsou Karlovy Vary ovládány henleinovci a samotné Ministerstvo vnitra vydalo směrnice o tom, jak se k nim mají chovat. Je nucen sledovat jak se zbohatlí řemeslníci, obchodníci a živnostníci chodí bavit do vyhlášeného předválečného kasina na schůze Sudetoněmecké strany a přihlíží postupnému mizení českých názvů a nápisů.

Tykače s Trampusem přivádí dohromady rozmlácený klavír Orfeus v hotelu Loib. V hotelu našli rozmlácený klavír, ale pachatel se ničeho jiného nedotkl ani si nic neodnesl. Nenašly se ani otisky a proto předpokládají, že pachatel pracoval v gumových rukavicích. Do hotelu chodil Winter, který byl společník firmy Orfeus se do hotelu chodil údajně dívat na filatelistickou sbírku, ale popravdě si jen obhlížel terén. Winter se zatknutí moc nebrání, protože se ve vazbě může schovat před mužem se sešivaným obličejem. S tímto zatčením však nesouhlasí Tykačovi nadřízení, protože Winter je Němec a patří k henleinovské straně. Tykač se rozhodne Wintera, který mu prozradil kde si schoval plánek klavírů, prozatím schovat v hotelu Imperial a nechá ho hlídat jedním detektivem. O tomto počínu však řekne svojí ženě. Když dorazí Tykač do Winterovy skrýše, zjistí že ho někdo předběhl – plánek je pryč.

Mezitím Klubíčko v Praze objeví na konzervatoři klavír Orfeus s ozdobným vavřínem okolo nápisu. V tomto klavíru najde první část schovaného pokladu a domyslí si tak, že další část je schovaná v podobně označeném klavíru. Předpokládá, že tuto informaci chce z Wintera násilník dostat.

Tykač neschopný spánku pro neustálé přemýšlení nad Winterem a s podivným tušením, že něco není v pořádku, se pokouší dovolat do Imperialu. Nedostává se mu ale uspokojivé odpovědi. Wintera nemohou probudit a detektiv se také nehlásí. Tykač se tak nad ránem vydává do hotelu, kde nachází drogou uspaného detektiva a Wintera s obrovskou ránou od boxera v lebce. Sotva dýchá. Winterovo zdánlivě nesmyslné poslední slovo zní brána. Po další schůzce s Palmerem Tykač odhaluje totožnost sešivaného muže. Je to Erich – bývalý mileneček jeho ženy a důstojník SS.

Hledání dalšího klavíru se zdá neúspěšné, Trampus ale odhalí i s pomocí majitele penzionu Brazílie Haška v kterém bydlí, další označený klavír Orfeus. V klavíru najde brilianty a různé drahé kameny. Poplašná zpráva o dalším pokladu se nese Karlovými Vary jako oheň a při každém převyprávění jeho celková hodnota stoupá. Klubíčko se proviní proti

zákonu tím, že zfalšuje protokol a jeden briliant zasazený v jehlici a daruje ho Haškovi, protože spravedlnost je přednější.

Tančírna U Děčínské brány byla na Tykačův popud uzavřena veřejnosti, protože se o ni zajímali Erichovi kumpáni. V tančírně se ale nenachází klavír Orfeus nýbrž Petrof. Klubičko se z nudy jde do uzavřené tančírny podívat. Odhalí, že dveře nejsou zavřeny, i když by být měly. Svým vstupem do budovy vyruší pachatele, který zrovna boxerem omráčil Winterovu známou, kterou sledoval. Pohotový Klubičko stihne ještě před ránou do hlavy vytáhnout pistoli a útočnicka postřelit. Klubička ze mdlob probouzí Trampus, kterého ve tmě přes hlavu praští Tykač. Ten si ho spletl s útočníkem. Strhne se přestřelka mezi detektivy a útočníkem, při které je útočník se sešíváním obličejem znovu postřelen. Tykač ho poznává – jde o Ericha.

V noze klavíru nachází Tykač skříňku, ve které je podrobnější plánec podobný tomu, co ukradli Winterovi. V následujících okamžicích se jim podaří zatknout Kodetovu bývalou ženu a její dceru, které s Erichem spolupracovaly. Také se odhalí, že Erichovi donášela všechny informace o případu a Tykačovy kroky jeho žena.

Touha po majetku a zoufalá situace přivedla bývalou Kodetovu ženu k beznadějnému kroku – získat schovaný poklad pro sebe a svou dceru. Erich se měl s Kodetovou dcerou oženit a kus pokladu dostat jak věno. Klubičko jako protest proti nastolené politické situaci neodevzdá poklad do rukou ministerstva vnitra. To by ho totiž bez okolků hned předalo do německých rukou. Místo toho zfalšují zprávu o nálezu a poklad zatím uchovají v depozitu. Tímto činem spáchají detektivové vážný zločin proti státu, ale jako správní komunisté nemůžou dopustit, aby se poklad dostal do rukou Němců.

5.1.2. Závěr

Zločin v *Devatenácti klavírech* není přímo veden proti socialistickému právu. Jde o touhu jednotlivců po majetku. Tito jedinci ale patří ke Sudetoněmecké straně, která v Československu podniká nekalé kroky k obsazení Sudet. Vrchní představitelé státu, kteří nejsou správnými socialistickými soudruhy jejich činy podporují zakrýváním jejich zločinů na Československém území. Například Klubičkův nadřizený zakazuje detektivům jakékoli kroky proti německým občanům v aféře klavírů.

Celý zločin se odehrává v centru boje o Sudety, které se pro sebe snaží získat Německo s pomocí henleinovské strany, která má v Karlových Varech velké zastoupení. Je

zde zobrazeno reálné pozadí tehdejší politické situace. Detektivové se snaží případ vyřešit v zájmu socialistického práva. Nechtějí dopustit, aby se drahocenný majetek dostal do rukou henleinovců.

Klubíčko jako protest proti nastolené politické situaci neodevzdá drahé kameny do rukou ministerstva vnitra, které henleinovcům nadřazuje. Drahé kameny by tak nezůstaly v Československu, ale byly by okamžitě předány do rukou Němců. Místo toho Klubíčko zfalšuje zprávu o nález a prozatím drahé kameny schová do depozita. Tím spáchá zločin proti státu, ale jako správný bojovník za socialistická práva nedopustí, aby se cenný nález dostal k nepříteli. Jeho plán podpoří také Tykač s Trampusem.

Psychologická motivace zločinců je zde poháněna zfanatizovanou henleinovskou Sudetoněmeckou stranou v boji o majetek a Sudety. Je podpořena gestapem a německou touhou ovládnout nejen celé Československo, ale celý svět.

6. Jiří Procházka

Televizní a filmový scénárista, prozaik a autor rozhlasových her. Jeho manželka Lída Vilímová se na některých Procházkových textech podílela, a sama psala dramatické pořady pro rozhlas. Procházka absolvoval reálné gymnázium v Plzni. V roce 1945 se jako revoluční gardista účastnil osvobození Plzně a krátce byl redaktorem místního rozhlasu. Po odchodu do Prahy pracoval jako asistent pro africké umění v Náprstkově muzeu. Po vystudování Vysoké školy obchodní pracoval jako dramaturg Československého kresleného filmu. Před koncem vojenské služby se stal redaktorem Armádního rozhlasu Praha, odkud byl vyslán jako civilní zástupce pro vojenské vysílání do Československé televize.

V televizi zůstal až do odchodu do důchodu a prošel v ní řadou funkcí např.: šéf uměleckého programu, šéfdramaturg televizní filmové tvorby nebo náměstek ředitele pro umělecký program. Byl také uměleckým šéfem *Laterny magiky*, kde společně s Ladislavem Rychmanem vytvořili *Revue z bedny*.

Na konci devadesátých let 20. století spoluzaložil na Kubě *Mezinárodní asociaci autorů detektivních a politických románů*. Až do své smrti byl jejím místopředsedou a redigoval edice české sekce *Adéla* a *HAD*.

Publikoval v časopise *Divadlo* a ve *Večerní Praze* - kde překládal společně se svojí manželkou detektivky na pokračování O. Dgebudzeho *Loutka paní Barkové*, v *Rudém právu*, *Tvorbě*, *Světě práce*, *Literárním měsíčníku* a v *Nových knihách*.

Svoji autorskou dráhu zahájil literárně-dramatickými pásmy pro plzeňský a posléze i pražský rozhlas např.: *V nový život* (1945), *In memoriam Gracii Lorky* (1945, s L. Vilímovou), *Božský rošťák*, *Komu zvoní hrana* (1948, podle Ernesta Hemingwaye) a další.

Pro Československý rozhlas psal hry a dramaturgie: *Bitva* (1947), *Z jiskry vzplane oheň* (1949), *Africká cesta* (1949) a další. V roce 1957 rozhlas uvedl přepis jeho divadelní hry *Svítání nad vodami*, kterou upravil Jan Strojček a v roce 1965 ve vlastní úpravě hru *Hvězda zvaná Pelyněk*. Námětem pro krátkou kreslenou pohádku o síle pospolitě dělnické práce *Kdo je nejmocnější* (1951) předznamenal svou scénářistickou spolupráci s filmem. Na pohádce s ním spolupracovali Zdeněk Miler, František Hrubín a E. F. Burian.

Hlavním médiem se pro Procházku stala televize. Připravil pro ni publicistické pořady a řadu adaptací (*Rozrušená země*, 1958 podle Michaila Šolochova; *Rok života*, 1960 podle Anatolije Kuzněcova) a pohádek.

Byl hlavním dramaturgem seriálu *Třicet případů majora Zemana* a navrhl jeho celkové schéma. Sám napsal díly tvořící jeho opěrné ideologické body. Příběhy majora Zemana byly také zpracovány jako komiks v *Pionýrské stezce* (1976–1979) podle televizních epizod *Hon na lišku*, *Loď do Hamburku*, *Křížová cesta* a *Konec velké šance*. Dále také v *Reflexu* podle novely *Zločin na Zámku*. Oba komiksy kreslil Kája Saudek. Knižně jsou vydány v souboru *Major zeman a jeho 6 případů* z roku 1999.

Ve svých raných dramatech naplňoval politický výklad historických událostí monumentálním patosem. Drama *Ohně na horách* zobrazuje porážku Slovenského národního povstání jako následek zrady národní politické reprezentace a armády. Bojujícím partyzánům zde dodává sílu nadlidská přítomnost Jana Švermy a sovětských oddílů. *Hvězda zvaná Pelyněk* sleduje měšťácké vlastenectví a tragické rozdrčení revoluční energie vlivem křesťanského humanismu.

V sedmdesátých a osmdesátých letech adaptoval nový kontext novel pro témata budovatelské kultury např. nebezpečnou hranici nebo bitvu s technologickými problémy stavby metra. Zásadní význam má intertextualita pro cyklus o majoru Zemanovi, v kterém byl na rozdíl od seriálu plně zachován Procházkův původní autorský záměr. Syžetové detektivní konvence zde pouze popularizují normalizační obraz nedávných událostí, které svěřil do rukou bezpečnostního aparátu. Z práce na seriálu vzešlo sedm novel začínajících v roce 1948 a končících jarem 1968. Uvádějí vývoj republiky jako stálý zápas o socialismus. Cyklus o majoru Zemanovi pokračoval i za hranice seriálu novelami *Lišky mění srst* a *Zločin na Zámku*,

kde ukazuje špionážní činnost disentu jako vyústění obrodného hnutí šedesátých let a deziluzi ze zkorumpované stranicko-státní nomenklatury a viní ji ze zkázy socialistického ideálu.⁶⁵

6.1. Vrah se skrývá v poli

Detektivní povídka z roku 1953 přivádí poručíka Zemana do malebné moravské vesničky zvané Plánice. Zeman sem přijíždí na popud soudruha Kaliny z ministerstva vnitra, aby prošetřil stížnost hajného Bosáka. Ten si na ministerstvu stěžoval, že zde národní výbor a místní orgány nevěnují dostatečnou pozornost bezpečnostním otázkám, přehlížejí a kryjí trestné činy a jako důkaz uvádí nevyřešené požáry v okolí. Svolaný národní výbor s tímto nařčením nesouhlasí a dost hlasitě ho odmítá. Ještě tu noc shoří novostavba plánického kravína. V průběhu vyšetřování přepadnou zamaskovaní muži v černých gumových pláštích Zemanova starého známého Karla Mutla a jeho ženu Blanku u nich doma. U plánického faráře se objeví nečekaný host štábní kapitán Kristek a pod výhrůzkou se u něj schová. Blanka Mutlová i přes výhrady svého muže – komunisty, uklízí farářovi na faře. Tu osudnou noc, ji ale farář vykáže. Nechtěně ale Kristkovi prozradí, kde se koná schůze národního výboru.

Hajný Bosák je oddělením majora Žitného sledován pro podezření, že je konfident. Na základě důkazů se okresní pátračka vydává Bosáka zatknout. Obklíčí a prohledají plánickou hájovnu. Zde najdou syna hajného Bosáka, který se přizná k přepadení Karla Mutla a prozradí, kde se nachází zbytek útočníků. Mezi tím, co všichni hledají útočníky na faře, ozve se ze školy střelba. Odbojáři na protest proti komunismu a socialismu popravili čtyři obyvatele Plánice. Odbojáři byli dopadeni pátračkou schovávající se v poli.

Povídka se odehrává v létě padesátých let dvacátého století. Byla to doba budovatelského nadšení a májových manifestací a také doba kdy venkov nebyl ještě zcela přesvědčen o nové ideologii státu a nedůvěřivě přihlížel optimismu všude kolem. Na pozadí příběhu se tak projevuje silná kolektivizace s použitím propagandy a zstrašujících prostředků.

Celý děj povídky se odehrává ve fiktivní vesničce Plánici umístěné do prostředí Moravy, která zde figuruje jako izolovaný kout republiky, kam se ještě zcela nedostala socialistická propaganda a nepodařila se prosadit socialistická moc a principy kolektivizace.

---

⁶⁵ JANÁČEK, Pavel. *Jiří Procházka*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=847&hl=proch%7C3%A1zka+>

Vypravěč promlouvá ve třetí osobě. Jedná se o vypravěče personálního, který dokáže nahlédnout do hlavy poručíka Zemana nebo třeba plánického faráře a vypovědět tak jejich myšlenkové pochody. Zbytek příběhu se, ale dozvídáme pomocí přímých řečí. Povídka je psaná spisovným jazykem s občasnými hovorovými výrazy. Text je psán chronologicky s retrospektivními vsuvkami v podobě vzpomínek. Text je rozčleněn kapitolami, přímé řeči nejsou odděleny uvozovkami, ale pomlčkami.

Poručík Zeman je ústřední postavou detektivní povídky. Lágrém a rodinnými tragédiemi zocelený třicetiletý Zeman se svým kriminalistickým šestým smyslem a lidským přístupem zapáleně vrhá do řešení dalšího záhadného případu, který je na něj tentokrát nachystán. Karel Mutl je člen národního výboru a Zemanův dávný přítel, kterého potkává v Plánici jako prvního, po pěti letech. Mutl se oženil se Zemanovou dávnou láskou Blankou, která mu dala kdysi košem. Karel Mutl se však změnil. Začal více pít a na vesnici se už necítí šťastný, a proto se chce odstěhovat do města. Jeho charakterová změna se udála poté, co se jim s Blankou narodilo mrtvé dítě. Také ji vyčítá, že jako žena komunisty chodí posluhovat na faru. Blanka Mutlová – Zemanova dávná láska, se z nezávislé, odvážné a cílevědomé ženy stává po narození dítěte nešťastnou a zlomenou ženou, které se pomalu rozpadá manželství, kvůli jejich osobní tragédii. Starý farář díky odslouženým létům na venkovské faře zmoudřel, naučil se laskavosti a dokázal porozumět lidské slabosti k hříchům. K jeho oblíbeným činnostem patří čtení různých knih a nejvíce samozřejmě Bible. Jeho pravý charakter se nám poodhalí až o něco později – udal Blančiny rodiče gestapu. Eman Zahradník je bývalý kulak a místní povaleč, většinu času tráví v hospodě. Hraje na harmoniku a neodpustí si posměšným tónem zpívat budovatelské písně v přítomnosti Zemana a všech podporovatelů socialismu. Celá vesnice ho podezírá, že je onen žhář, který vypaluje sýpky a stohy v okolí.

6.1.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

Do poklidné, malebné, zapadlé a ničím nerušené vesničky přijíždí poručík Zeman. Jeho příjezd zdánlivě vyruší poklidnost vesničky čerstvě nainstalovaný amplián rozhlasu a zdá se, že Zeman z daleké Prahy přivezl výkřik techniky, a hned potkává starého známého Karla Mutla.

Složitost a úskalí padesátých let, ve kterých se Zeman v Plánici objevuje, nastiňuje sám autor a přirovnává je ke „kočáru, který se tehdy choval bláznivě: chvílemi se řítíl divoce a vesele, až nadsakoval přes hrboly, kameny a překážky té těžké cesty, chvílemi se zas jen točil na místě, praskal ve všech svých spárách, sténal v kloubech, hrozil se napětím rozletět a

rozpadnout, než silnější z té dvojky opět zvítězil a strhl zas spřežení vpřed.“⁶⁶ Autor tak zachytil skutečnost jako součást příběhu, kdy se poúnorová snaha přimět lid k jednotě se socialistickým uvědoměním pere se sabotážními skupinami, tajnými agenty ze západu a samotným venkovem, který k této jednotě ještě nebyl dostatečně přesvědčen. Plánice si také prošla vzdorovitým obdobím, kdy soukromníci nechtěli vstoupit do Jednotného Zemědělského Družstva, kam vstoupili až ze strachu z bezpečnostní prohlídky, která už ve vesnici jednou proběhla.

A tak se poručík Zeman setkává se členy národního výboru – s Josefem Babickým, dělníkem na dráze, Karlem Mutlem, předsedou stranické organizace, staršinou Matysem, předsedou JZD Včelákem a předsedou místního národního výboru Tomanem, aby jim sdělil pravý důvod své návštěvy. Zemana do Plánice poslal Kalina z ministerstva vnitra, aby zde prošetřil stížnost hajného Bosáka. Ten si stěžuje, že národní výbor a místní orgány nevěnují dostatečnou pozornost trestným činům a bezpečnostním otázkám a jako příklad uvádí nevyřešené požáry v okolí. Přes počáteční protesty je Zeman dokáže uklidnit a dokáže, že žhář chodí v kruhu okolo Plánice, musí tedy být přímo z vesnice nebo jeho blízkého okolí. Přestože si myslí, že toho nikdo není ve vesnici schopen, přeci jen ukáží na Emanu Zahradníka, bývalého kulaka.

S Emanem Zahradníkem se poprvé setkáváme v místní hospodě, kam ho na pivo vezme Karel Mutl. Pro Emanu je typická harmonika, na kterou v hospodě riskantně hraje budovatelské písně a zpívá je posměšným tónem. Tu samou noc vyhoří místní nově postavený kravín a všichni z tohoto činu podezřívají právě Emanu - jeho otec s matkou se oběsili se stodole poté, co Bezpečnost po namátkové kontrole našla u nich na statku nepřiznané zásoby obilí, mouky a dalších věcí – a taky jako jediný chyběl při hašení.

Zeman, Žitný a staršina Matys probírají případ žhárství – domnívají se, že jde o diverzní skupinu s protistátním cílem. Zeman prozradí Žitnému pravý důvod toho, proč ho do Plánice Kalina poslal. Retrospektivně se dozvídáme, že Kalina se Zemanem v koncentráku potkali jistého Mareše, který se tam dostal na udání nějakého hajného Bosáka. A tak ho Kalina vyslal, aby se na hajného přeci jen zajel podívat, přestože ve spisech gestapa nic nenašli. Žitný se mu nabídne, že projde záznamy na finančním úřadu, kam se posílala majetková udání.

---

⁶⁶ PROCHÁZKA, Jiří. *Vrah se skrývá v poli in Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 65. Bez ISBN

V tom samém okamžiku se v Mutlovic chalupě odehraje manželská hádka, která je přerušena vloupáním dvou neznámých ozbrojených mužů v gumových pláštích s černými punčochami přes obličej, kteří chtějí zabít Karla Mutla. Jen náhodou není Blanka ani Karel zraněn, ale jeden z lupičů je postřelen. Potvrzují se tak Žitného slova, že jde o diverzní skupinu, která se právě pokusila zavraždit člena národního výboru. Ještě v noci se na prahu fary objeví divný chlap v černém gumovém plášti a dožaduje se ubytování. Farář nakonec svolí, neboť neznámý zná farářova dávného známého pátera Lorence, se kterým se poznal za války.

K Mutlovic chalupě, kde probíhá neúnavné vyšetřování, se přiloudá Eman Zahradník, který nemá ponětí, co se zde odehrálo a neodpustí si nezapomenuté poznámky, kterými si vyslouží zatčení. Přepadení a zatčení Emany vyvolá ve vesnici strach a nikdo nechce vystrčit nos z domu, ani když je národní výbor svolává rozhlasem na schůzi KSČ, MNV a JZD. „A tu konečně nějaká milosrdná ruka vypnula místní rozhlas, ukončila jeho křečovitý optimismus a vynucené veselí uprostřed u několikrát opakované sloky...“⁶⁷

Při výslechu staršina Matys z Emany Zahradníka nic nedostane, a je z toho zoufalý. Výslech tak převezme Zeman, který se místo vyptávání na přepadení nebo požár Emany vyptává na jeho život a snaží se tak pochopit jeho dosavadní jednání. Emanovo vyprávění přeruší telefon. Volá Žitný a potvrzuje Zemanovi, že hajný Bosák je totožný s oním konfidentem, který udal Mareše. Zemanovi se vrací úzkostné vzpomínky na koncentrační tábor, a rozhodne se Emanu Zahradníka propustit.

Tento telefonát rozhybe velkou pátračku po hajném Bosákovi. V hájovně ale najdou jen postřeleného syna hajného – Jardu Bosáka, který jim prozradí, že ostatní se ukrývají na faře. V tu samou chvíli, akorát na půdě plánické fary se objeví Blanka Mutlová, jako každou neděli, aby farářovi poklidila. Ten ji, ale vyžene, protože má na faře ukrytého muže v gumovém kabátu – štábního kapitána Kristka. Blanka však nechtěně prozradí, že ve škole se koná schůze národního výboru. Kristek se tak rozhodne, co bude jeho poslední velkou akcí a požádá faráře, aby svolal zbytek skupiny.

Zatímco příslušníci SNB zatýkají syna hajného a vydávají se na faru, do školní třídy, kde probíhá schůze, vtrhnou tři muži v černých pogumovaných pláštích s punčochami přes obličej, v rukách samopaly se slovy: „Ve jménu svobody a demokracie, ve jménu našeho

---

⁶⁷ PROCHÁZKA, Jiří. *Vrah se skrývá v poli in Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 96. Bez ISBN

velkýho národního odboje...“⁶⁸ Karel Mutl, který si myslí, že jde o Emanu Zahradníka, vyzívá útočníky, aby sundali masky a postavili se tak svým oběťm nezakryti. Odhaluje se tak pravá identita útočníků – hajný Bosák, hostinský Beneš a štábní kapitán Kristek.

Při zatýkání faráře, který nevydal ani hlásku, se ze školy ozve palba. Zeman, Žitný, staršina Matys, obyvatelé vesnice a Blanka nachází ve třídě u rozstřílené zdi čtyři mrtvá těla Karla Mutla, Josefa Babického, Jožky Včeláka a pana řídícího Tomana.

Rojníci Bezpečnosti doplnili Lidové milice a vydali se hledat vrahy čtyř vážených obyvatel vesnice. Tyto vrahy shodou okolností potká vyděšené a plazící se v poli Eman Zahradník. Hostinský Beneš se ho snaží přesvědčit, aby rojnici odlákal, když se ale Eman dozví, že zabili i pana řídícího Tomana, prozradí, kde se skrývají. Z pole se ozve výstřel a Eman padá k zemi mrtvý. Nakonec je dostali všechny, a celá vesnice bez zbytečných řečí začala svádět dobytek ke společnému ustájení.

6.1.2. Závěr

Zločin je zde důsledkem sociální nerovnosti a egoistické etiky kapitalistické společnosti. Vražda je vyvrcholením působení sabotážní skupiny, která bojuje proti komunistickému režimu za svobodu a demokracii. Ačkoli se s odstupem času může zdát, že bojují za správnou věc, jdou na to špatným způsobem a dostávají se tak na stejnou úroveň jako jejich nepřítel.

Vyústění k vraždě má souvislost s poučnou snahou přimět lid k jednotě se socialistickým přesvědčením. Vražda semkne vesnici tak, že hned celá dobrovolně vstupuje do družstva a tím zamíří v té době správným směrem – do socialismu.

Detektiv, v tomto případě poručík Zeman, je typem lidského bojovníka za socialistické ideály nejen osobním přesvědčením, ale také povoláním, které vykonává. K vyřešení případu nepřispívá pouze Zeman, ale i jeho spolupracovníci a obyvatelé vesnice.

V detektivní povídce je také vykreslena psychologická motivace zločinců. Štábní kapitán Kristek nejde přímo proti režimu, ale chce jen všem dokázat, že dokáže věci dotáhnout do konce i když většinu života se mu to nedařilo. Zbytek sabotážní skupiny má ale svůj cíl jasný – bojují za svobodu a demokracii.

---

⁶⁸ PROCHÁZKA, Jiří. *Vrah se skrývá v poli in Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 110. Bez ISBN

6.2. Hrdelní pře

Hrdelní pře z roku 1968 se tematicky vrací k plánickému mordu v padesátých letech. Celý příběh začíná tajemným rozhovorem v chrámové lodi mezi redaktorkou televize Dagmar Neblechovou a univerzitním profesorem Holým, který s ní rozebírá Proces Franze Kafky. Redaktorka, jako živoucí příklad stejného osudu jako má Josef K. v Kafkově knize, uvádí nám známého plánického faráře, který byl za své činy v Plánici odsouzen na doživotí, a nakonec ve vězení strávil patnáct let. Farář veřejně vystoupí proti tomuto rozsudku s tím, že ho bez jakékoli prokázání vinny odsoudili a uvěznil – Zeman, Žitný a Kalina. Po této v televizi odvysílané epizodě se zmíněným aktérům obrátil život naruby.

Major Zeman je druhý den předvolán k rehabilitačnímu soudu jako svědek ve věci Plánice a Zemanovo místo přebírá jeho pomocník nadporučík Stejskal, poté co je Zemanovi dána mimořádná dovolená. Zemanův nadřízený a dobrý přítel náčelník Kalina je na hodinu propuštěn ze své funkce. Zeman se proto rozhodne vrátit se do Plánice najít zde odpovědi a přesvědčit zúčastněné, aby s ním jeli svědčit do Prahy k rehabilitačnímu soudu. V Plánici ale nalezne jen odmítnutí. Proto se k rehabilitačnímu soudu dostaví sám.

Zeman čelí před soudem nepříjemným a otázkám, které jsou příhodně položeny v Zemanův neprospěch a vzbuzují v obecnstvu k němu přímou nenávist. V senátu, ale sedí Zemanovi dobře známí páni. Čadek a Holý. Jednoho zatkl v roce devatenáct set čtyřicet osm a druhého málem zatkl nedávno. Po výpovědi Zemana a dalšího svědka se za Zemana postaví zmínění zástupci senátu Čadek a Holý. Přesto se Zeman k celému obvinění staví čelem a nehodlá před soudem uznat, že byl zmanipulován a oklamán.

Děj se odehrává na jaře roku 1968 a odráží tehdejší politické a sociální postavení a odpovídá tzv. Pražskému jaru, které spustilo normalizaci. Pražské jaro je období politického uvolnění. V čele strany stojí Alexander Dubček, který se pokoušel o liberalizaci režimu. Pražské jaro ukončil vpád sovětských vojsk na území Československého státu.

Detektivní povídka začíná v prostředí chrámové lodi, kam nás zavádí neznámý Poutník, který se zde ocitá náhodou při svém putování po pamětihodnostech. Celý tajemný a nadpřirozený obraz podtrhuje tlumený šeptavý hlas, který předcítá z knihy, jejíž hlavní hrdina se také právě ocitá v chrámu u oltáře. Tento hrdina je obklopen starými obrazy, na nichž jsou zobrazeny postavy svatých, které symbolizují smrt, stesk a žal jako předzvěst toho co se v povídce může odehrát. Do té samé chrámové lodi také přichází Zemanova žena Blanka

prosit bývalého plánického faráře za pravdu a očištění jejího muže – tím se dozvídáme šokující pravdu o farářově osudu, která ale navždy zůstane nevyslovena, a tak se jí dozví jen čtenář.

Nejen ze Zemanova domova – Prahy, se stává nepřátelské a nevlídné město, které je najednou přesyceno odmítavými a pohrdavými pohledy, které pronásledují obviněné aktéry z pořadu Neblechové. Zeman očekává, že v Plánici najde pravdu a porozumění, které v Praze ztratil. Místo toho, ale najde jen odmítnutí a místo pravdy našel u lidí, kteří byli tehdy u plánického mordu svědky, nepřátelství anebo potlačení vzpomínek a pravdy za dobře fungující socialistický život.

Soudní síň působí nenávisným dojmem, který umocňuje rozbouřený dav lidí přihlížející procesu. Dav přihlížejících lidí reaguje na každou posměšnou otázku nadšenými a souhlasnými výkřiky a na odpovědi Zemana reaguje nesouhlasným bučením. Pro Zemana se tak stává soudní síň rozrušenou a nenávisnou obludou, která ho pomalu pojídá za živa. Tento dojem je ještě podpořen výpovědí dalšího svědka básníka Daneše, který sbíral v Plánici podpisy na rehabilitaci faráře.

Vypravěč promlouvá ve třetí osobě. Jedná se o vypravěče personálního, který dokáže nahlédnout do hlavy majora Zemana nebo třeba plánického faráře a vypovědět tak jejich myšlenkové pochody. U bývalého plánického faráře se tak dozvídáme, jak to doopravdy bylo a proč uchovával na faře zločince. Zbytek příběhu se, ale dozvídáme pomocí přímých řečí. Přímé řeči jsou stejně jako v předchozí detektivní povídce *Vrah se skrývá v poli* uvozena pomlčkami. Text je řazen chronologicky, některé výpovědi se dozvídáme retrospektivním vyprávěním.

V této detektivní povídce se setkáváme již s majorem Zemanem. Je starší, vyspělejší, po smrti své první ženy našel oporu ve své dávné lásce Blance Mutlové a je nyní jeho druhou ženou. S nadějí a optimismem se vydává do Plánice přimět svědky ke svědectví u rehabilitačního soudu, ale jeho naděje nejsou naplněny. Jeho naděje a optimismus během procesu pomalu vyhořívá, ale nakonec najde vnitřní sílu, protože je přesvědčen, že neudělal nic špatně a jednal s přesvědčením, že vše dělá pro dobro své země. Plukovníka Kalinu potkáváme jako klidného a nevzrušeného pozorovatele, ale to se změní v jediném okamžiku, kdy je na hodinu vyhozen ze svého postu náčelníka pražské kriminálky. Kalinu po této „zradě“ sklátí srdeční příhoda a stane se z něj na smrt nemocný člověk, který nemůže pochopit, proč se tento případ z padesátých let vrací na scénu. Major Žitný působí

vypočítavým dojmem a i přesto, že byl také zmíněn v pořadu Neblechové dostává Kalinovo místo. Blanka Mutlová se se smrtí svého prvního muže vyrovnala a nyní je vdaná za majora Zemana. Blanka je Zemanovi oddaná, poskytuje mu pocit bezpečí a jistoty, vždy za ním stojí a je ochotna za něj bojovat. Básník Daneš je spouštěcí mechanismus celého případu. To on v Plánici sbíral podpisy na rehabilitaci plánického faráře. Je vypočítavý a snaží se Zemanovi pomstít za to, že ho zatkl a držel ve vazbě. Předseda senátu Janota je, jak říká autor „zakrslý, suchounký střízlík, který se ve svém soudcovském taláru a za svým majestátním stolem téměř ztrácel.“⁶⁹ Sám sebe považuje za odborníka v oblasti trestního práva, i když do teď řešil jen samé malichernosti. V případě rehabilitace plánického faráře vidí možnost konečně ukázat co v něm je.

6.2.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

Celý příběh začíná v potměšile chrámové lodi, kde profesor Holý předčítá z knihy *Proces* Franze Kafky v pořadu redaktorky Neblechové a jde o jakousi předzvěst toho, co čeká hlavního hrdinu – majora Zemana. Samotné použití *Procesu* jako uvedení do děje je od autora vcelku riskantní tah, jak poukázat na praktiky komunistického režimu, přestože je příběh napsán v uvolněném roce 1968. Nepřímo tak odsuzuje vykonstruované procesy komunistické strany v padesátých letech např. s Miladou Horákovou. Redaktorka tak vrací na scénu plánického faráře, kterého přirovnává k Josefovi K., hrdinovi *Kafkova Procesu*, který obviní Zemana, Žitného a Kalinu, že ho nezákonně zatkl.

Žitný celý televizní pořad připisuje k akci sabotážní skupiny White Lines Perryho Steina. „Za prvé: proniknout do hlavních sdělovacích prostředků. To se Neblechové podařilo, je v televizi. Za druhé: neútočit na stranu a socialismus, zaměřit se na jejich minulé chyby a omyly, na to, co v nich bylo, podle jejich názoru, protihumánního, nedemokratického a zruďného – prostě na diktaturu proletariátu – to jsme my a milice. S tím dnes tímto pořadem začali. A za třetí: rozbít naše spojenectví se Sovětským svazem. Jenomže až zbaví stranu těchto tří mocenských opor, zničí i ji.“⁷⁰ Jakýsi návod na to, jak účelně rozložit vládu postupným nátlakem zaznívá v propagandistickém pojetí jako něco nepředstavitelného a odsouzení hodného, protože to byla přesně věc, které se komunistická vláda nejvíce bála.

---

⁶⁹ PROCHÁZKA, Jiří. *Hrdelní pře* in *Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 332. Bez ISBN

⁷⁰ Tamtéž, s. 292

Kalina ještě s vírou, že ho jeho nadřízení podrží, zkusí konfrontovat Neblechovou, když si u ní vyžádá rozhovor. Chce jí objasnit, jak to v padesátých letech opravdu bylo. Opak se stane pravdou a Kalina je na hodinu vyhozen za padesátá léta ze své funkce. Mezitím se stejnou nadějí vstupuje major Zeman do své kanceláře, kde zjišťuje, že na jeho místo je dosazen jeho podřízený nadporučík Stejskal a Zeman dostává mimořádnou dovolenou. Rozčileně pospíchá do Kalinovy kanceláře na ministerstvu vnitra, kde ale místo něj objevuje majora Žitného, který mu sděluje nepříjemnou novinu o Kalinovi a dostává od prokurátora Strejčka předvolání k rehabilitačnímu soudu, které si vyžádal plánický farář. Ten tvrdí, že agent, co u něj pod pohrůžkou násilí byl, nebyl nic jiného než placený provokatér Státní bezpečnosti. Zemanovi se jeho pravda bude těžko dosvědčovat, protože údajný provokatér zemřel v žitném poli v Plánici a celá Plánice se podepsala na výzvu básníka Daneše pro faráře rehabilitaci.

Kalina se z té zrady, kterou mu způsobili na ministerstvu, nemůže vzpamatovat, protože mu ji uštědřili ti, ve které věřil nejvíc a pro které bojoval a nasazoval vlastní život. Ani Kalina nepomůže Zemanovi u soudu, protože na následky infarktu o několik dní později umírá.

Zemanovi nevěří zpočátku ani jeho vlastní dcera Lída, a z Plánice kam se vydá shánět svědky, odejde s prázdnou taksy. Plánice se od oné tragédie stala dokonalou socialistickou vesnicí, která je s nastolenou vládou nadmíru spokojena a snaží se držet krok s módou velkoměsta. Jedinou Zemanovou oporou se stává Blanka, která ale také začíná pochybovat o farářově vině, a nakonec i jeho dcera Lída, která v Plánici pozná, jak se věci mají.

Blanka jde prosit před soudem plánického faráře, aby u soudu mluvil pravdu a zachoval se spravedlivě. Ten jí to sice slíbí, ale už v tu chvíli ví, že to neudělá. Retrospektivně se tak dozvídáme farářův příběh z okupace, kdy dostal na starost sudetského kaplana, kterému vyprávěl o lidech ve vesnici. O několik dní později začalo gestapo zatýkat farníky, a tak pochopil, komu je vydal – mezi nimi i Blančiny rodiče. O několik let později se u jeho prahu objevil agent, který znal jeho temné tajemství, a tak ho u sebe nechal.

Zeman před soudem čelí nenávisnému davu, který je přesvědčen o jeho vinně. Soudce se snaží Zemana usvědčit z toho, že nejednal v souladu se zákonem, ale celý případ je jen vykonstruovaný Státní bezpečností. Zeman tak zaujímá úlohu zatýkájících úředníků v Kafkově Procesu, kdy plánický farář je zobrazován, jako jeho hlavní hrdina Josef K. Proti Zemanovi mluví také důkazy, které nejsou zrovna přesvědčivé. Do Plánice přijel na

upozornění hajného Bosáka, který se nakonec ukázal jako starý konfident. Tuto skutečnost mu, ale za záhadných okolností pouze zavolal major Žitný. Soudce tak zpochybňuje celý případ a považuje ho za vykonstruovaný. Toto tvrzení jen umocňuje výpověď básníka Daneše, kterého pohání spíše osobní pomsta než touha po demokracii, a považuje Zemana za exemplární případ toho, jak Státní bezpečnost zneužívá svoji moc. Po jeho výpovědi se Zemana překvapivě zastanou v senátu zasedající inženýr Čadek a profesor Holý.

Zeman se pokouší soudce přesvědčit, že jednal v tom nejlepším úmyslu a důvěřoval podaným informacím a také státu, kterému slouží. Soudce se po zásahu Čadka a Holého pokouší Zemana přesvědčit, aby se od nezákonností Státní bezpečnosti distancoval. Ten to však odmítá a odvolává se slovy: „Znám jen jedno heslo, pane předsedo, kterým jsme se my, příslušníci Sboru národní bezpečnosti, po celou dobu jeho existence řídili. Tím heslem byl *život*, šťastný, bezpečný život všech lidí této země. Pro něj a pro ni, pro tuto zemi jsme víc jak dvacet let věrně sloužili, zápasili a umírali!“⁷¹ Po této větě major Zeman odchází ze soudní síně s nově nabitou silou a jistotou.

6.2.2. Závěr

Hrdelní pře napsaná roku 1968 se vrací do padesátých let, a přestože se zde paternatilita státu vytrácí a nemá tu správnou úlohu, Zemanova úloha vychovatele kolektivu přetrvává. Stále bojuje za stát a nehodlá se svého přesvědčení vzdát, i když je z něj utvářen odstrašující případ a je v pozici obětního beránka.

Dříve jasný případ, kdy zločin pochází od sabotážní protistátní skupiny, se obrací a sabotážní skupinou se stává Státní bezpečnost. Státní bezpečnost je obviňována ze zmanipulování celého plánického případu a tím vyplývá na povrch autorův kritický pohled na socialismus.

Zeman je stále v pozici bojovníka za socialistické ideály, přestože se celý režim postavil proti němu. Výjimečně je zde Zeman oproti Cigánkově charakteristice detektiva v socialistické detektivce (viz. kapitola číslo 2. Socialistická detektivka) plně zainteresován v případě a je přímý nositel děje a zápletky, neboť se obvinění týká přímo jeho osoby.

---

⁷¹ PROCHÁZKA, Jiří. *Hrdelní pře* in *Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 341. Bez ISBN

Na Kalinu i Zemana je vyvíjen silný psychologický nátlak, který Kalina nevydrží. Psychologická motivace odpůrců režimu převažuje nad logickým vyřešením plánického případu. Vykresleny jsou také Zemanovi nebo faráři niterní pocity.

6.3. Studna

Snad nejznámější případ, který musel Zeman vyšetřovat, nás posouvá o rok dopředu v čase, než se odehrávala *Hrdelní pře*. Nacházíme Zemana jako obyčejného operačního důstojníka obvodního oddělení Veřejné Bezpečnosti, který se protlouká papírováním a řešením podřadných případů. Po rozhovoru s majorem Žitným se vrhá do vyšetřování Hájeckého mordy.

Místní pomocník VB Maštalíř provádí Zemana po místě činu – ohořelém rodinném domě Brůnových, ve kterém se našla ubitá a ohořelá Brůnová, podřezaný a utopený Brůna, pološílený a zraněný mladík – jejich syn, který v šoku doběhl do tři kilometry vzdálené vesnice a před vraty ho našel jeho strýc Molák. Přestože místo činu zůstalo po tragédii nedotčené, Zeman odhalí ve výpovědi mladého Brůny trhlinu – kbelík na vodu - pro kterou údajně šel, není vedle studny, jak vypověděl.

Hospodská prozradí Zemanovi, že místo činu v noci obchází údajný vrah, neboť je odtamtud slyšet šramot, kroky a někdy je vidět i světlo. Dozví se také od ní, že Brůnovi měli ve vsi víc nepřátel než přátel. U místního holiče se zase dozví, že problém s Brůnovými měl i pomocník VB Maštalíř. V tu chvíli přibíhá Maštalíř – na hřbitově někdo otevřel hrobku Brůnových. Při té příležitosti se podívají do rakve starého Brůny, která je pootevřená a někdo v ní něco hledal.

Při rozebírání případu v horním pokoji hospody, kde dočasně bydlí Zeman, Maštalíř zahlédne na půdě Brůnových světlo, přesně jako to vyprávěla hospodská. Objeví tam Moláka, který hledá zlato v hodnotě třístatisícového podílu jeho sestry.

Zeman přivede mladého Brůnu zpátky na místo činu, aby s ním mohl zrekonstruovat, co se té noci doopravdy stalo. Ten se pod tíhou svědomí konečně rozmluví a prozradí, jak to bylo doopravdy. Po úspěšném vyřešení případu se Zeman vrací zpátky na svoje místo náčelníka pražské kriminálky.

Doba děje detektivní povídky je zasazena do dubna roku 1969 a odráží sociální a politické postavení, které vrcholí pádem vlády Alexandera Dubčeka. Po srpnu 1968 Dubček

podléhal sovětskému tlaku a odvolával ze svých funkcí reformní komunisty. Po odvolání Dubčeka 17. dubna 1968, nastoupil na místo prvního tajemníka ÚV KSČ Gustáv Husák.

V Praze příběh začíná a končí. Praha plní funkci uvaděče, který nás provádí na cestě k případu a po jeho vyřešení vypovídá epilogovým příběhem co se událo a změnilo v životech aktérů. Hájek je ničím nezajímavá obyčejná vesnice, na které je znát, že je blízko města, a tak ji tvoří směsice starých chalup a nových vil. Jediným důvodem, proč se vesnice dostala do širšího povědomí je Hájecký mord. Na první pohled pro cizince nepřátelská vesnice se po bližším seznámení jeví jako všední vesnice, kde si každý hledí hlavně svého, a přesto všichni vědí, kde se co šustne. Přesto se zdá oním mordem poznamenaná – každý se dívá na svého souseda podezřívavým dojmem a po setmění nikdo nevychází.

Vypravěč promlouvá ve třetí osobě. Jedná se o vypravěče personálního, který dokáže nahlédnout do hlavy majora Zemana nebo hospodské a vypovědět tak jejich myšlenkové pochody. U hospodské se tak dozvíme, proč se z ní stala zahořklá a hrubá žena. Zbytek příběhu se, ale dozvíme pomocí přímých řečí. Podobně jako v povídkách *Vrah se skrývá v poli* a *Hrdelní pře* je přímá řeč uvozována pomlčkami a text je členěn chronologicky s občasnými retrospektivními výpověďmi.

Majora Zemana nacházíme jako mrzoutského a zlomeného operačního důstojníka obvodního oddělení VB s prošedivělým knírem a brýlemi na očích, který odevzdaně řeší podřadné hádky na pavlačích, bitky v hospodě nebo ztracené občanky. Po setkání s majorem Žitným v něm, ale znovu vzplane plamínek po pravdě a vrhá se proto na vyřešení dalšího případu po hlavě se svým typickým instinktem a schopností vytáhnout z obyčejných lidí podstatné informace díky své kladné a nepovyšující povaze. Maštalír je hájecký pomocník Veřejné Bezpečnosti, který si jako Zeman prožil v šedesátém osmém své a pro celou vesnici byl pouze fizl. Proto se snaží co nejméně na svoji osobu upozorňovat a celého případu se spíše straní. Zeman v něm ale znovu probudí touhu vyšetřovat a vrátí se mu jeho dobrý instinkt. Další postavou je hospodská Sylvie Doupětová, která se nikdy nevdala a zůstala se svým otcem na vesnici a zanevřela na život, přestala se starat o sebe o hospodu i domácnost. Jako hospodská, ale vyslechne kdejaký hovor, a tak ví o obyvatelích vesnice skoro všechno a drby se tak dozvídá z první ruky. Proto Zemanovi může podat informace, který k případu zaslechla. Holič Seydl je veselá povaha a vtipálek vesnice, který stejně jako hospodská ví o vesnici všechno, protože u holiče se probírá všechno možné. Pová tak Zemanovi základní informace o poměrech a povídkách na vesnici. Mladý Brůna se svým rodičům narodil v pozdním věku, a přestože byl velice chytrý postavou byl spíše vychrtlý střízlík. Působil jako

asistent na filozofické fakultě, a přesto se nechal svým otcem lehce zmanipulovat. Po úmrtí svých rodičů, kterým byl svědkem se zbláznil.

6.3.1. Prvky socialistické detektivky v rámci děje

Zemana nacházíme na podřadném místě operačního důstojníka Veřejné bezpečnosti, kam byl přeložen po rehabilitačním soudu, kam za ním přijde major Žitný s prosbou o vyřešení hájeckého případu, který neúspěšně už řešil Zemanův nástupce Stejskal. Aby toho nebylo málo, básník Daneš vydal článek, kde spekuluje o tom, že mrtvý byl šoférem Jana Masaryka a zavraždili ho agenti Státní bezpečnosti, aby se zbavili nepohodlného svědka. Jak se ukáže, mrtvý Brůna neuměl řídit, ale konspirace v novinách znovu prohlubují rány z šedesátého osmého, kdy Státní bezpečnost byla obviněna z manipulací na případech. Použití Jana Masaryka, který v únoru 1948 odmítl s ostatními demokratickými ministry odstoupit, je jako dráždění býka rudým šátkem k jeho vyprovokování.

Zeman si pomocníka Veřejné bezpečnosti Maštalíře, kterému v šedesátém osmém vytloukli okna, nadávali mu do fízlů a nebýt Rudé armády neví, jak by to s ním skončilo, získá svým příběhem, kdy byl ze služby vyhozen a poté souzen u rehabilitačního soudu.

Při obhlídce místa činu, Zeman vleze do studny, aby vyzkoušel, jestli se z ní dá doopravdy vylézt, jak tvrdí mladý Brůna, který jako jediný přežil. Zeman ve studni svádí boj sám se sebou, dochází mu, že už není nejmladší a po jeho odchodu tu po něm nic nezůstane. Po vyšplhání zpátky nahoru se v něm znovu objeví typická odvaha a houževnatost. Svou bystrostí si také všimne, že kbelík, který měl být u studny, podle výpovědi mladého Brůny, tam není.

Zeman se snaží přijít celému záhadnému případu na kloub a využívá k tomu lidi z vesnice, které svým zájmem o jejich osudy vždy donutí mluvit a zjistit tak co potřebuje. Takto vyzpovídá hospodskou Doupětovou nebo holiče Seydla. Po vyloupení Brůnovic hrobky se zdá, že hlavním motivem jsou zde peníze. Při otevření rakve se Zeman s Maštalířem můžou podívat na ruce starého Brůny, kde měl přerézané žíly. Z toho, jak byly žíly rozřezány, vyplývá, že buď byl Brůna svázaný, nebo vraha znal.

Vesnická povídačka, že někdo chodí v noci po Brůnovic pozemku s baterkou po setmění, se ukáže jako pravdivá. Zeman s Maštalířem tak zatknou strýce mladého Brůny Moláka. Ten se přizná, že na pozemku hledá zlato za tři sta tisíc z podílu jeho sestry, a Zeman

začíná díky svojí intuici tušit, jak to bylo. Přiveze proto mladého Brůnu z psychiatrické léčebny na místo činu aby s ním zrekonstruoval onen osudný večer.

Mladý Brůna prozradí Maštalířovi, že útoky na něj v šedesátém osmém nevedl on, ale jeho strýc Molák, který v padesátých letech přišel o všechno – ukrýval zásoby obilí, a nakonec svůj statek, aby ho nemusel dát družstvu, zapálil. Mladý Brůna se nejprve drží své výpovědi, kde ho ale zradí jeden jediný detail – kbelík. Ten se totiž celou dobu nacházel v domě. Pod tíhou vlastního svědomí nakonec prozradí, jak to doopravdy bylo. Zlato se nachází ve studni – asi proto chtěl starý Brůna zemřít právě tam, po další hádce s Molákem se starý Brůna rozhodl jednat. Ránou sekery do hlavy usmrtil Brůnovou, a když ho mladý Brůna našel „pořád se ještě divně kýval ze strany na stranu jako kyvadlo na starých pendlovkách, ale byl klidný...zdálo se mi dokonce, že se usmívá...“⁷² Starý Brůna přikázal mladému, aby podřezal stromky, aby tu po nich nic živého nezůstalo, když už nemohl, převzal jeho práci jeho otec. Mladý Brůna se podřezal sám a jeho otec ho strčil do studny. Po dopadu do vody jakoby se probudil. Chtěl se prát o svůj život, a tak začal šplhat po stěnách nahoru. Když byl skoro u cíle, srazilo ho otcovo tělo zpátky do vody. Šplhal tedy znovu, a když vysílený vylezl, viděl dům v plamenech, pološílený pak doběhl ke svému strýci Molákovi, který ho přesvědčil, aby vypovídal nepravdu – pravděpodobně kvůli majetku.

Jan Zeman se do funkce náčelníka pražské kriminálky vrátil sedmnáctého dubna večer. Tento den Gustáv Husák nahradil Alexandera Dubčeka ve funkci generálního tajemníka KSČ. V kanceláři potkává svého bývalého pomocníka kapitána Stejskala, kterému předává svůj závěr vyřešeného hájeckého případu. Jeho závěr na pachatele zní: „Je jím jen velká lidská samota, nemožnost najít včas cestu k druhým lidem, taková ta studna osamění, která se v tom zlým loňským roce otevřela v mnohém z nás.“⁷³ A kapitán Stejskal nastupuje dovolenou.

6.3.2. Závěr

Klíčové téma je zde rok 1968, který ovlivnil život hlavním postavám, a jeho dopady pozorujeme v průběhu celé povídky. Přesto se do této detektivní povídky vrací zločin jako takový – není veden přímo proti státu, ale jde o zločin, který má základ v lidské chamtivosti a touze po penězích.

---

⁷² PROCHÁZKA, Jiří. *Studna in Hrdelní pře majora Zemana*. Praha: Naše vojsko, 1984, s. 387. Bez ISBN

⁷³ Tamtéž, s. 391

Obyčejný případ je protkán socialistickým pozadím, kdy se každý musí vyrovnat s dopady šedesátého osmého sám. Zeman se i přes umístění na podřadnou pozici operačního důstojníka Veřejné bezpečnosti neohroženě vrhá do řešení zdánlivě nevyřešitelného případu.

Zeman se znovu stává typem detektiva, který není případu zainteresován, a přestože je hlavní vyšetřovatel, pomáhají mu další pomocníci Veřejné bezpečnosti a také obyvatelé vesnice, z kterých Zeman lidským přístupem dokáže dostat to, co potřebuje.

Psychologická motivace zločinů znovu převažuje nad logickou stavbou staré detektivky. Starý Brůna spáchal svůj zločin pod tíhou vlastní potřeby hromadění peněz, kdy nedokázal připustit, aby se k jeho nashromážděnému bohatství dostal někdo jiný než on. Vykresleny jsou také Zemanovi pocity, které prožívá ve studni.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabývala různým pojetím socialistické detektivky na základě vlastního rozboru děl od čtyř různých autorů napsaných v odlišné době. Každá detektivka tak nese trochu jiné znaky a přináší tak odlišné pohledy na tehdejší dobu.

V samotném úvodu nastiňuji, co znamená pojem detektivní žánr jako takový a jeho celosvětový vývoj. Ač se to zdá zbytečné, je důležité uvědomit si, co detektivní žánr opravdu je a jak byl postupem let vyvíjen a ovlivňován nejen politickými událostmi. Jako další jsem charakterizovala pojem „literární brak“. Jeho postavení se v průběhu času mění. Byl považován za součást populární literatury a jeho čtení mělo ohrožovat morálku a vkus jednotlivce i národa. Poškozuje českou kulturu tím, že odvádí čtenáře od „vysoké“ literatury. V marxistickém pojetí je populární literatura chápána jako uměle vytvořená literatura buržoazií, která si tak udržuje výhradní přístup k literatuře „vysoké“. „Literární brak“ a celá populární literatura měla být z českého prostředí vytlačena literaturou „vysokou“ a tím udržena silná intelektuálnost národa. Úplné vymýcení populární literatury se ani přes cenzury nepodařilo. Důležitým krokem bylo v boji s „literárním brakem“ zastavení vydávání do té doby velmi oblíbených *Rodokapsů (Románů do kapsy)*. I přes snahy vydávat cenzurované verze tzv. *Románové novinky* ovládané komunistickou stranou se však oblíbenost původních *Rodokapsů* nikdy nevrátila. Ukázalo se ale, že oblíbenost detektivních příběhů by mohlo být jakýmsi mostem mezi populární a uměleckou literaturou.

Dále jsem se zajímala o vývoj českého detektivního a kriminálního žánru v rozmezí let 1945 až 1989. Těsně po válce hledá detektivka své místo. Autoři staví svou detektivku na logické zápletky s domácím prostředím, přesto čerpají z tzv. anglické detektivky. Po únoru 1948 se detektivka stala znovu nepřístupnou a postupně mizela. Populární literatura začíná být potlačována budovatelskými a politickými romány. V padesátých letech se začínají hledat způsoby, jak populární žánry do literatury navrátit. Českou kriminální prózu tak zasahuje silná ideologizace. Zločin je veden proti socialistické společnosti diverzními skupinami a jednotlivci ze Západu. Zločin byl v šedesátých letech vnímán jako konfrontace starého a nového světa a identita původce zločinu byla odhalena hned na začátku. Ke konci šedesátých let byla detektivka ovlivněna politickým uvolněním a vyhranil se nový směr – socialistická detektivka. Sedmdesátá a osmdesátá léta jsou ovlivněna normalizací, vrací se k tematice Vítězného únoru a roku 1968. Populární literatura dostává větší prostor a je vtahována do literatury umělecké.

V analytické části se postupně zabývám rozbořem děl, na kterých ukazuje prvky Socialistické detektivky pomocí její definice v knize *Umění detektivky* od Jana Cigánka.

Léto s Venuší Ivana Gariše je napsáno na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let s prvky budovatelsky laděné detektivky. Přes blíže neurčené časové období děje detektivky jsou v celém díle patrné znaky normalizace. Projevuje se zde nový boj za lepší socialistický stát po kritickém konci šedesátých let, kterému dopomáhají příslušníci kriminální a celní služby, ale také obyčejní občané. Zločin je veden skupinou pachatelů přesahující hranice státu. Jde o pokus cílenými kroky útočit nejen na jednotlivce a i stát.

V *Sérii C-L* Eduarda Fikera napsané roku 1958 se objevují prvky typické pro detektivku psanou koncem padesátých let. Zločin je konfrontací starého a nového světa. Hugo Falfar se mstí nově budovanému socialistickému státu za popravení jeho otce roku 1914, který odmítl bojovat v První světové válce. Přesto se *Série C-L* trochu odlišuje. Její hlavní detektiv pátrá po pachateli svým logickým úsudkem s pomocí ještě zvláštějšího druhého detektiva s holmesovskými sklony. Jako jediná z vybraných děl je *Série C-L* vyprávěna ich-formou, kterou ke čtenáři promlouvá detektiv Kalaš. Politické pozadí zde není zcela patrné, objevuje se jen v lehkých náznacích. Je-li datum exploze vlaku náhodně nebo úmyslně shodné s ročním výročím popravy Milady Horákové se můžeme jen dohadovat.

Detektivní příběh *Devatenáct klavírů* od Emila Vachka, poprvé vydaný roku 1964 je zasazen do minulosti. Odehrává se mezi lety 1933 až 1935 a je soubojem mezi Sudetoněmeckou stranou a snahou komunistických příslušníků o zachování státu mimo dosah hitlerovského Německa. Vachek se také přiklání k tradičnímu pojetí detektivky postavené na záhadě a jejím odhalování. Sudetoněmecké straně nahrává fakt, že jejich zločiny jsou kryty z vrchních politických míst. V boji o socialistický stát tak stojí samotní detektivové, kteří se nezdráhají svým nadřízeným v rámci tohoto boje postavit.

Všechny Procházkovy zde zmiňované příběhy mají silnou propagandistickou a budovatelskou tematiku. V každé z povídek je zachycena politická situace od budování správného socialistického státu přes krizová šedesátá léta, a hlavně uvolněný šedesátý osmý po rok šedesát devět, kdy se postupně navracela tehdejší podoba pravé a zdravé socialistické země odvoláním Alexandera Dubčeka a tímto odvoláním oddálení naděje na demokratický stát bez nadvlády jedné strany. Příběhy *Vrah se skrývá v poli*, *Hrdelní při* a *Studnu* jsem si vybrala schválně, protože na sebe navazují a zobrazují nejzávažnější politické machinace.

Poručík Zeman se v detektivní povídce *Vrah se skrývá v poli* ocitá v období budovatelského nadšení, které se pokouší diverzní skupiny zastavit působením v dosud ne zcela přesvědčených zapadlých vesnicích. Podobně jako v *Sérii C-L* se jedná o konfrontaci světa starého a nového. Diverzní skupiny nejsou spokojeny s nastoleným režimem a snaží se o navrácení režimu do starých kolejí. Zeman je v pozici vychovatele, který plně věří v dobro socialismu. V *Hrdelní při* z roku 1968 zažívá Zeman své vlastní peklo v kůži socialistického obětního beránka. Je předvolán k rehabilitačnímu soudu za padesátá léta a případ v Plánici. Uvolněný politický režim podpořený autorovým přirovnáním Zemanovy situace k *Procesu* od Franze Kafky zde napadá celý Plánický případ. Považuje ho za vykonstruovaný samotnou Státní bezpečností. Zeman si ale stojí za svým, neboť konal svou povinnost vůči státu a s dobrým úmyslem. Studna odehrávající se o rok později je snad nejznámější případ majora Zemana. Záhadnou vraždu přijíždí vyšetřit suspendovaný Zeman na popud majora Žitného. Studna má prvky tradiční detektivky podobně jako *Devatenáct klavírů*. Je ale protkána politickými událostmi, které se odehrávaly v roce šedesát osm a vrcholí odvoláním Alexandera Dubčeka z funkce.

Populární literatura je v současnosti jedním z nejoblíbenějších literárních žánrů, i přes snahu komunistické společnosti ji z československého prostředí odstranit. Nakonec se detektivka objevila upravená k socialistickému úhlu pohledu cenzurou a autocenzurou, kterou prováděli sami autoři. Po roce 1989 se situace naprosto změnila. Podoba detektivky není ničím omezována a je zcela na autorovi, jak ji pojme. Objevují se detektivky psané nejen z pohledu vyšetřujícího detektiva, který patří ke kriminální službě, ale také z pohledu detektiva amatéra, který může být obětí nebo svědkem zločinu a rozhodne se ho vyšetřovat na vlastní pěst. Autoři také využívají vyprávění detektivky z pohledu oběti, svědka nebo zločince. Nefigurují jen typické detektivní stylizace v podobě zločinu a jeho následného odhalování, ale vyskytují se i příběhy s na začátku vyřešeným případem, který je následně popisován retrospektivně pomocí třeba vzpomínek.

Myslím si, že nebýt fenoménu jakým se stal major Zeman hlavně v seriálovém vydání, socialistická detektivka by upadla v zapomnění. Jeho popularita je dokazována neustálými reprízami na televizních stanicích, při kterých si starší a střední generace poznamenaná touto dobou, nostalgicky připomíná tehdejší nadšené sledování české detektivky, při kterém si tolik nepřipouštěla skryté politické souvislosti.

Summary

The present bachelor thesis is concerned with literary and ideological aspects of the socialist detective story as a period type of Czech popular literature.

Theoretical part of the thesis is concerned the development of Czech popular literature. I deal with characteristics and properties detective that changed over the years from eccentric Holmes through underrated Miss Marple after American hardboiled school with the police and private detectives. In the next step I'll show the development of Czech detective story since 1945 to 1989. I'll explain the concept of „literary trash“ and importance and popularity of the Rodokaps. Then in the decades since 1945 I show the development of Czech detective prose with political background that influenced the development.

Another point of theoretical part is the socialist detective story out of popular literature. The understanding of socialist literature and development influencing political event left a significant traces on socialist literature. In the next step I'll explain the concept of socialist detective story as interpreted by Jan Cigánek's book *Umění detektivky*. I'll use this interpretation in the analysis of selected literary works.

In analytical part of the thesis I will be analyzing works of four authors: Ivan Gariš, Eduard Fiker, Emil Vachek and Jiří Procházka. I always introduce the author's life and literary production. Then on the selected literary works I outline the storyline and an analysis time when the detective story unfolds. I characterize the main character and narrator. On the storyline I show elements of socialist detective story. At the end of the thesis I will analyze the elements of the socialist detective story from the perspective of selected authors by analyzing their works.

Bibliografie

Prameny

FIKER, Eduard. *Série C-L*. In *Tři detektivní příběhy*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1967.

Bez ISBN

GARIŠ, Ivan. *Léto s Venuší*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1980. Bez ISBN

PROCHÁZKA, Jiří. *Hrdelní pře*. In *Hrdelní pře majora Zemana*. 2. vydání. Praha:

Naše vojsko, 1984. Bez ISBN

PROCHÁZKA, Jiří. *Studna*. In *Hrdelní pře majora Zemana*. 2. vydání. Praha: Naše vojsko, 1984. Bez ISBN

PROCHÁZKA, Jiří. *Vrah se skrývá v poli*. In *Hrdelní pře majora Zemana*. 2. vydání.

Praha: Naše vojsko, 1984. Bez ISBN

VACHEK, Emil. *Devatenáct klavírů*. 3. vydání. Praha: Československý spisovatel,

1977. Bez ISBN

Sekundární literatura

BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století*. Praha: Orbis, 1968. Bez ISBN

CIGÁNEK, Jan. *Umění detektivky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1962.

Bez ISBN

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak, Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*.

Brno: Host, 2004. ISBN 80-7294-129-1

JANOUSEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989, I. 1945-1948*.

Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1527-3

JANOUSEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989, II. 1948-1958*.

Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1528-0

JANOUSEK, Pavel a kolektiv. *Dějiny české literatury 1945-1989, III. 1958-1969*.

Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1538-9

JANOUSEK, Pavel a kolektiv. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha:

Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4

MOCNÁ, Dagmar a kolektiv. Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X

Internetové zdroje

HEMELÍKOVÁ, Blanka. *Emil Vachek*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online].

Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=888&hl=vachek>+ [cit. 2016-04-27].

JANÁČEK, Pavel. *Eduard Fiker*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]

Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=18&hl=fiker>+ [cit. 2016-01-27].

JANÁČEK, Pavel. *Jiří Procházka*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]

Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=847&hl=proch%7C3%A1zka>+ [cit. 2016-04-27].

NODKOVÁ, Michaela. *Ivan Gariš*: In: *Slovník české literatury po roce 1945*. [online]

Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1227> [cit. 2016-01-27].